

Yeni Avrupa'nın İnşası Sürecinde Avrupa-Atlantik Güçlerinin ve Rusya Federasyonu'nun Ukrayna Politikaları

Burçin CANAR¹

¹ Asst. Prof., Çankırı Karatekin University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Department of International Relations (ORCID ID: 0000-0002-9491-4799)

Özet

Yeni Avrupa'nın inşası süreci 1989'da Washington'un tam, özgür ve barış halinde bir kıta oluşturma çağrısıyla başlamıştır. 1990'da AGİK devletleri tarafından Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı imzalanmıştır. SSCB'nin dağılmasından itibaren Rusya Federasyonu (RF), Avrupa-Atlantik güçleri (ABD, NATO, AB) tarafından yeni Avrupa'nın dışında bırakılmıştır. Avrupa-Atlantik güçlerinin tam, özgür ve barış halinde yeni bir Avrupa'nın inşasına yönelik ortak politikaları, RF'yi hedef almıştır. Bu amaçla NATO ve AB, genişleme sürecine girmişlerdir. Diğer taraftan RF, Moskova'nın çıkarlarının dikkate alındığı Daha Büyük Avrupa'nın inşası hedefini benimsemiştir. Avrupa-Atlantik ve Rus etki alanları arasında yer alan stratejik konumuyla dikkat çeken Ukrayna, Doğu Avrupa'daki güç ve etki mücadelesinin odağında yer almıştır. Ukrayna krizi ve Ukrayna Savaşı, Washington ve Brüksel tarafından yeni Avrupa'nın inşasına yönelik büyük bir tehdit ve meydan okuma olarak nitelendirilmiştir. Avrupa-Atlantik güçleri, tanımama politikası izleseler de RF'nin Kırım'ı ilhakı ile Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ilk kez Avrupa sınırı RF'nin lehine değişmiş; Doğu Avrupa'daki Avrupa-Atlantik etki alanı sınırlanmıştır. Ayrıca, Ukrayna Savaşı'nın başlamasından itibaren RF, NATO'nun Karadeniz'e genişlemesini bir kez daha engellemiş ve böylece Moskova, RF'yi dışarıda bırakan yeni Avrupa'nın inşasını durdurmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yeni Avrupa, daha büyük Avrupa, Avrupa-Atlantik Güçleri, Rusya Federasyonu, Ukrayna.

Euro-Atlantic Powers' and Russian Federation's Ukraine Policies in the Process of Building the New Europe

Abstract

The process of building the new Europe has begun in 1989 through Washington's call for making a continent that is whole, free and at peace. Charter of Paris for a New Europe was signed by the states of the CSCE in 1990. Since the collapse of the USSR, Russian Federation (RF) has been excluded from the new Europe by the Euro-Atlantic powers (USA, NATO, EU). Euro-Atlantic powers' common policy of building a new Europe has aimed at the RF. To this end NATO and the EU have entered into the process of enlargement. On the other hand, RF has adopted a goal of building Greater Europe in which Moscow's interests are taken into account. Occupying a strategic position between the Euro-Atlantic and Russian sphere of influences, Ukraine has been the focus of the struggle for power and influence in the Eastern Europe. The Ukraine crisis and Ukraine War have been identified as a challenge and major threat to the construction of the new Europe by Washington and Brussels. Although Euro-Atlantic powers have pursued non-recognition policy, through RF's annexation of Crimea, for the first time since the end of the Cold War, the European border has changed in favour of the RF and hence the Euro-Atlantic sphere of influence has been limited. Furthermore, since the beginning of the Ukraine War, Moscow has prevented NATO's enlargement to the Black Sea once again and therefore Moscow has stopped the construction of the New Europe which excludes the RF.

Keywords: New Europe, greater Europe, Euro-Atlantic Powers, Russian Federation, Ukraine.

Corresponding Author / Sorumlu Yazar

Burçin CANAR

Asst. Prof., Çankırı Karatekin University, Faculty of
Economics and Administrative Sciences, Department of
International Relations

E-mail / E-posta

burcincanar@karatekin.edu.tr

Manuscript Received / Gönderim Tarihi

October 04, 2022 / 04 Ekim 2022

Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi

October 09, 2022 / 09 Ekim 2022

To Cite This Article / Kaynak Göster

CANAR, B. (2022). Yeni Avrupa'nın İnşası Sürecinde Avrupa-Atlantik Güçlerinin ve Rusya Federasyonu'nun Ukrayna Politikaları, *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters*, Vol. 16, 125-164.

Yeni Avrupa'nın İnşası Sürecinde Avrupa-Atlantik Güçlerinin ve Rusya Federasyonu'nun Ukrayna Politikaları

Giriş

Soğuk Savaş boyunca bölünmüşlüğü damgasını vurduğu Avrupa, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de SSCB'nin dağılmasının ardından 'tamamlanma' sürecine girmiştir. Öyle ki ABD, Soğuk Savaş'ın Avrupa'nın bölünmesiyle başladığını ve ancak Avrupa'nın tamamlanmasıyla sona ereceğini vurgulayarak (Bush, 1989), 1989 sonrası Avrupa düzenini ilan etmiştir. "Avrupa'yı tam ve özgür hale getirme"ye (Bush, 1989) yönelik bu düzen, Avrupa-Atlantik etki alanını kıtanın doğusuna yaymayı hedeflemiştir. Bu çerçevede, NATO ve AB bir taraftan Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e doğru genişlerken; diğer taraftan İttifak ve Birlik üyesi olamayan ülkelerle ortaklığa ve bütünleşmeye yönelerek Avrupa'nın 'tamamlanması'nda rol oynamışlardır. Doğu Avrupa'yı da kapsayan yaşamsal çıkar alanı olarak nitelendirdiği 'yakın çevre'sinde Avrupa-Atlantik varlığına karşı olan RF ise, bölgeye ilişkin ABD'nin, NATO'nun ve AB'ninkinden farklı bir politika belirleyerek etki alanı mücadelesinde yerini almıştır. 1991'den günümüze Atlantik'in her iki yakası ile RF arasında Doğu Avrupa üzerine süregelen bu mücadelenin en önemli ayağı, Avrupa'nın en büyük ülkelerinden biri ve aynı zamanda Karadeniz ülkesi niteliğindeki Ukrayna olmuştur. NATO ve AB üyelerinden Polonya, Slovakya, Macaristan ve Romanya ile RF arasındaki konumuyla dikkat çeken Ukrayna, Washington ve Brükselⁱ ile Moskova'nın etki alanları arasında gerçek anlamda bir sınır ülkesidir.ⁱⁱ

Bağımsızlığının ardından Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik güçleri (ABD, NATO, AB) ve RF ile ilişkilerine, nükleer silahlardan arındırılması konusu, Kırım ve Karadeniz Filosu sorunları damgasını vurmuştur. Ukrayna'nın Ocak 1994'te Üç Taraflı Anlaşma'yla nükleer silahlardan vazgeçmesi, ardından Kasım'da Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı onaylaması Avrupa-Atlantik güçleri'yle ilişkilerinin önünü açmıştır (Larrabee, 1998, s. 256; Turan, 2004, s. 376, 377). Aralık 1994'te Budapeşte Memorandumu ile Ukrayna'nın nükleer olmayan devlet statüsü bir kez daha vurgulanmıştır. Ayrıca söz konusu Memorandum ile Helsinki Nihai Senedi ilkeleri çerçevesinde ABD, İngiltere ve RF, Ukrayna'nın "bağımsızlığına, egemenliğine ve mevcut sınırlarına saygı duyacaklarını", "siyasi bağımsızlığına veya toprak bütünlüğüne karşı güç kullanımı veya tehdidinden sakınacaklarını" taahhüt etmişlerdir.ⁱⁱⁱ 1997'ye geldiğinde Ukrayna

ve RF arasında Kırım ve Karadeniz Filosuna ilişkin anlaşmazlığın da giderilmesinin ardından Moskova, bu defa iki taraflı bir antlaşmayla Kiev'e aynı taahhütte bulunmuştur. Sivastopol'deki limanları yirmi yıllığına kiralayan RF, Kırım'ın Ukrayna'nın egemenliğinde olduğunu kabul etmiş, Karadeniz Filosu iki ülke arasında paylaşılmıştır (Turan, 2004, s. 379). 1998'de yürürlüğe giren Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması ile Ukrayna ve RF "birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı duyacaklarını" vurgulayarak "mevcut sınırlarının dokunulmazlığını" teyit etmişlerdir.^{iv}

Böylece küresel ve bölgesel güçlerle olan anlaşmazlıklarını çözerek bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü teyit ettiren Ukrayna'nın dış politika önceliği/seçimi, bölgeye ilişkin farklı hedeflere sahip Avrupa-Atlantik güçleri ve RF açısından önemli olmuştur. Zira, Kiev yönetiminin Avrupa-Atlantik kurumlarıyla mı, yoksa RF önderliğindeki oluşumlarla mı bütünleşmeyi seçeceği sorusu/sorunu; Soğuk Savaş sonrası 'yeni Avrupa'nın inşası' sürecine yön vermiştir.

Ukrayna, eski Sovyet coğrafyasında RF'nin liderliğinde etkin bir bütünleşme girişimi olma hedefiyle yola çıkan Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) doğduğu Doğu Avrupa ülkelerinden biridir. Bununla birlikte, 1990'ların başında tercihini Avrupa-Atlantik kurumlarından yana kullanmaya başlayan Ukrayna, NATO ve AB ile ortaklık kuran ilk BDT ülkesi olmuş (Solchanyk, 2001, s. 92, 95); ardından Rus etkinliğine karşı çıkan GU(U)AM'ı' oluşturan ülkeler arasında yerini almıştır. 2004'e gelindiğinde, 'Turuncu Devrim' olarak adlandırılan iktidar değişikliği sonrasında işbaşına gelen Yuşçenko yönetimi de Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme politikasına öncelik vermiştir. Bu süreçte Ukrayna'nın ABD, NATO ve AB ile gelişen ilişkileri Washington'un ve Brüksel'in Doğu Avrupa'daki etkilerini artırmıştır. Öte yandan, 2010'a gelindiğinde Yanukoviç yönetiminin Moskova'yla imzaladığı antlaşmayla RF'nin Kırım'daki askeri varlığını pekiştirmesi, bölgedeki dengeleri değiştirmiştir. Kasım 2013'te tercihini bir kez daha Moskova'dan yana kullanan Kiev yönetiminin AB'yle Ortaklık Antlaşması imzalamaktan vazgeçmesiyle patlak veren, RF'nin Kırım'ı ilhakı ve Ukrayna'nın doğusundaki çatışmayla tırmanan kriz de Doğu Avrupa'da süregelen etki alanı mücadelesinin bir parçası olmuştur. Bununla birlikte, 2013'te başlayan ve 2022'ye gelindiğinde Ukrayna Savaşı ile devam eden kriz, Avrupa-Atlantik güçleri ile RF arasında Doğu Avrupa'ya ilişkin önceki etki alanı mücadelelerinden farklı olarak, "Avrupa-Atlantik güvenliğinde bir dönüm noktası" olarak görülmüştür.^{vi} Öyle ki, Ukrayna krizi, dönemin NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen tarafından "Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Avrupa güvenliğine yönelik en büyük tehdit" şeklinde tanımlanmıştır (McMahon, 2014). Doğu Avrupa'daki etki alanı mücadelesinin

Ukrayna krizinden Ukrayna Savaşı'na evrildiği bu süreçte RF, Avrupa-Atlantik güçleri tarafından “meydan okuyucu”,^{vii} “sınırlarında etki alanları oluşturmaya, büyük güç statüsü elde etmeye çalışan” “revizyonist bir güç”,^{viii} “stratejik rakip” (Fiott ve Lindstrom, 2021), “en önemli ve doğrudan tehdit”^{ix} olarak nitelendirilmiştir.

Bu çalışmada Avrupa-Atlantik güçlerinin ve RF'nin Ukrayna politikaları incelenecektir. Çalışmada, Avrupa-Atlantik güçlerinin RF'yi dışarıda bırakan ‘yeni Avrupa’nın inşası’ hedefi çerçevesinde Doğu Avrupa’da etki alanı oluşturmaya çalıştıkları savunulacaktır. RF'nin, ABD liderliğinde Avrupa-Atlantik ortaklığını devam ettirecek ve etki alanını genişletecek ‘adı konulmamış’ bir tehdit unsuru olarak belirlendiği ve böylece NATO’nun ve AB’nin RF'nin sınırlarına genişlediği öne sürülecektir. Bu çerçevede çalışmada, Washington’un ve Brüksel’in Ukrayna politikalarına, RF'yi hedef alan tam, özgür ve barış halinde yeni Avrupa’yı oluşturma çabalarının yön verdiği savunulacaktır. Çalışmada ayrıca, Doğu Avrupa’yı kendi yaşamsal çıkar alanı olarak nitelendiren ve dışında bırakıldığı yeni Avrupa’nın inşasından farklı bir kıta hedefi belirleyen RF'nin Ukrayna politikası değerlendirilecektir. Kırım’ın ilhakı ve Ukrayna Savaşı ile yeni Avrupa’nın inşasını durdurduğu için RF'nin 2014’ten itibaren Avrupa-Atlantik güçleri tarafından açıkça ‘tehdit’ ve ‘meydan okuyucu’ olarak nitelendirildiği savunulacaktır. Bu çerçevede Ukrayna Savaşı'na evrilen Avrupa-Atlantik güçleri ile RF arasındaki krizin, Washington ve Brüksel ile Moskova’nın çatışan Avrupa hedeflerinin bir göstergesi olduğu öne sürülecektir. Bu amaçla çalışmada öncelikle Washington ve Brüksel ile Moskova’nın çatışan Avrupa hedeflerinde Ukrayna’nın yeri ortaya konulacak; ardından Ukrayna krizinden Ukrayna Savaşı'na yeni Avrupa’nın inşası süreci değerlendirilecektir.

Tam, Özgür ve Barış Halinde Bir Avrupa Hedefinde Ukrayna

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Atlantik'in iki yakası, Avrupa'ya ilişkin ortak bir hedef belirlemiştir. “ABD'nin ve AB üyesi ülkelerin Berlin Duvarı'nın yıkılmasından bu yana paylaştıkları” ortak hedefleri “tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa”nın inşasıdır (Nuland, 2013). Avrupa-Atlantik güçlerinin bu ortak hedefleri, 1990'lardan itibaren ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri ile NATO'nun ve AB'nin Zirve Kararları aracılığıyla dünyaya duyurulmaktadır. Örneğin, 1997 tarihli Amerikan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde “barışçıl, bölünmemiş, demokratik bir Avrupa”nın oluşturulması gerektiği vurgulanmış;^x 2006'da ve 2015'te yayınlanan belgelerde de Washington'un “tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa hedefi” yinelenmiştir.^{xi}

Washington'un Aralık 2017 tarihli Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi de "güçlü ve özgür bir Avrupa'nın ABD için yaşamsal önemde" olduğunu ilan etmiştir.^{xii} NATO'nun Zirve Kararları da bu hedefin İttifak tarafından benimsendiğini göstermiştir. Örneğin, 2002 tarihli NATO'nun Prag Zirvesi'nde "tam ve özgür ve barış içinde birleşmiş bir Avrupa"nın Avrupa-Atlantik topluluğunun "ortak hedefi" olduğu belirtilmiştir.^{xiii} 2010'a gelindiğinde, Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen NATO'nun yeni Strateji Konsepti de İttifak'ın söz konusu hedefe olan bağlılığını tekrarlamıştır.^{xiv} ABD'nin ve NATO'nun yanı sıra AB de "birleşik ve barışçıl bir kıta vizyonu"nu benimsediğini açıklamış;^{xv} 2015'te Riga'da gerçekleştirilen Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde Birlik "özgür, demokratik, barışçıl ve bölünmemiş bir Avrupa" hedefinin yeniden altını çizmiştir.^{xvi} ABD ve NATO tarafından "tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa"nın oluşturulması; AB tarafından da "birleşik/bölünmemiş, özgür ve barışçıl bir kıta vizyonu" olarak nitelendirilen ve 1989'dan günümüze çeşitli belgelerle duyurulan Avrupa'nın inşasına yönelik bu ortak hedef, Washington'un ve Brüksel'in Doğu Avrupa'ya ve böylece Ukrayna'ya ilişkin politikalarını şekillendirmektedir.

Yeni Avrupa'nın inşası hedefi

Washington'un "Avrupa'yı tam ve özgür hale getirme" çağrısıyla ve bu hedefin "NATO'nun yeni misyonu olduğu" vurgusuyla (Bush, 1989) 1989 sonrası yeni Avrupa'nın inşası süreci başlamıştır. Şubat 1990'da, doğusuyla birleşmiş Almanya'nın NATO üyeliğini sürdürmesi karşılığında SSCB'ye İttifak'ın doğuya genişlemeyeceği sözü verildiği yönündeki iddia Moskova tarafından dile getirilse de (Newton, 2013, s. 292), NATO'nun 6 Temmuz 1990 tarihli Londra Zirve kararında "yeni Avrupa" vurgusuyla, Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında Avrupalıların tam ve özgür bir Avrupa'nın oluşturulması yönündeki seçimlerinin İttifak tarafından benimsendiği belirtilmiştir.^{xvii} NATO'nun bu vurgusu, Almanya'nın birleşmesinin 'tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa'nın inşası'nın ilk adımı olduğunu göstermiştir. Nitekim Varşova Paktı'nın ve SSCB'nin dağılmasının ardından uluslararası sistemde varlığını sürdüren NATO "tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa'yı inşa etmek amacıyla" genişleme sürecine girmiştir.^{xviii} Bu dönemde Avrupa Toplulukları'ndan (AT) AB'ye dönüşen Birlik de, Doğu Avrupa'yı önceleyen (Erhan ve Arat, 2001, s. 101) ve NATO'yla örtüşen bir genişleme sürecine girerek 1989 sonrası 'yeni Avrupa'nın inşası'nda rol oynamıştır.

'Yeni Avrupa'yı inşa etmek' adına açık kapı politikasını benimseyen NATO'nun Soğuk Savaş sonrasındaki ilk genişlemesi 1999'da Polonya'nın, Macaristan'ın ve o dönemki adıyla Çek Cumhuriyeti'nin İttifak'a katılımlarıyla gerçekleşmiştir. 2004'e gelindiğinde Estonya, Letonya,

Litvanya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan ve Romanya NATO üyesi olmuşlardır. Arnavutluk ve Hırvatistan 2009'da, Karadağ 2017'de, Kuzey Makedonya 2020'de İttifak'a katılmışlardır.^{xix} Bu süreçte AB NATO'yla örtüşen bir genişleme sürecine girmiştir. Öyle ki, 1995'te Avusturya'nın, Finlandiya'nın ve İsveç'in Birlik üyesi olmalarının ardından, NATO'nun genişlemesi "AB'nin daha öteye genişlemesine zemin hazırlamıştır" (Stoltenberg, 2022). Nitekim 2004'e gelindiğinde, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta ile birlikte Soğuk Savaş sonrasında NATO üyesi olan Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya ve Slovenya Birlik'e de katılmışlardır. NATO'ya yeni üye olan Bulgaristan'ın ve Romanya'nın 2007'de AB'ye katılmalarıyla Birlik'in sınırları Karadeniz'e ulaşmıştır. 2013'te Hırvatistan AB üyesi olmuştur. Ayrıca, Soğuk Savaş sonrasında NATO'ya katılan Arnavutluk, Karadağ ve Kuzey Makedonya AB'ye aday ülkeler arasında yerlerini almışlardır.^{xx} 2022'ye gelindiğinde ise, NATO'nun Madrid Zirvesi'nde Finlandiya'nın ve İsveç'in İttifak üyeliğine "resmi olarak davet edilmeleri"^{xxi} Soğuk Savaş sonrasında NATO ve AB genişlemeleri arasındaki 'uyum'u arttırarak, 'yeni Avrupa'nın inşası'nda İttifak'ın ve Birlik'in rol paylaşımını bir kez daha göstermiştir.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ve Varşova Paktı ile SSCB'nin dağılmasının ardından yeniden yapılanan uluslararası sistemde 'inşa edilen yeni Avrupa', ABD liderliğinde Avrupa-Atlantik ortaklığının devamına ve bu ortaklığın etki alanının NATO ve AB genişlemeleri ile Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e yayılmasına dayanır. SSCB'nin yokluğunda, 'yeni dünya düzeni' adı altında hegemonyasını sürdürmeyi hedefleyen ABD (Canar, 2013) için Avrupa ülkelerinin Washington'un liderliğine onay vermeye devam etmesi önemlidir. "Avrupa'nın kendisine rakip olmasından çekinen", "AB'nin ayrı bir ekonomik ve siyasal blok olarak hareket etme yönündeki girişimlerinden rahatsızlık" duyan ABD, NATO İttifakı ile "AB'yi denetim altında tutmaya" çalışmıştır (Uzgel, 2001, s. 249). Washington'un liderliğinde Avrupa-Atlantik ortaklığının devamı, NATO-AB işbirliği; Avrupa ülkelerinin ABD hegemonyasına karşı rakip olarak ortaya çıkmalarının engellenmesi açısından önemlidir. Ayrıca, Avrupa-Atlantik etki alanının NATO ve AB genişlemeleri ile eski Sovyet coğrafyasına yayılması, ABD hegemonyasına karşı olası bir rakip olan RF'nin etkisinin önlenmesine yöneliktir. Bu çerçevede ABD, Avrupa'da "Batı dünyasını birarada tutacak bir karşıt tehdit unsuru olarak" (Uzgel, 2001, s. 302) RF'yi belirlemiştir. Öyle ki RF, ABD liderliğinde Avrupa-Atlantik güçlerini birarada tutacak bir "tutkal" olarak görülmüş; (Wade, 2015, s. 18) Ukrayna Krizi ile açıkça dillendirilen "Rusya Avrupa'yı tehdit ediyor", "Rusya dünyayı tehdit ediyor" söylemleri, "Batılı devlet düzenini güçlendirmeye yardımcı olmuştur" (Wade, 2015, s. 18). Bununla birlikte, Ukrayna Krizi ve sonrasında Ukrayna Savaşı ABD-NATO-

AB birlikteliğini gündeme getirirse de, 1989'dan itibaren Washington'un ve Brüksel'in paylaştıkları ortak Avrupa hedefi (Nuland, 2013); bu birlikteliğin Ukrayna Krizi ve Ukrayna Savaşı öncesinde de var olduğunu göstermiştir. Eski Sovyet coğrafyasını kendi yaşamsal çıkar alanı olarak gören ve 'yakın çevre'sinde Avrupa-Atlantik etki alanının oluşturulmasına karşı çıkan; bu noktada NATO'nun genişlemesine itiraz eden RF; ABD-NATO-AB ortaklığını devam ettirecek 'adı konulmamış bir karşıt tehdit unsuru olarak' belirlenmiştir. Zira Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında Washington ve Brüksel tarafından oluşturulması hedeflenen 'yeni Avrupa', NATO ve AB genişlemeleri ile RF sınırlarına uzanırken; RF'yi 'dışarıda' bırakmıştır.

ABD öncülüğünde 1989'da başlatılan, NATO ve AB tarafından da benimsenen 'yeni Avrupa'nın inşası' süreci, yeni dünya düzeni değerleri ve Kopenhag Kriterleri adı altında Avrupa-Atlantik etki alanını, eski Sovyet coğrafyasına yaymayı hedeflemiştir. Tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa'nın oluşturulması çağrısında "insan hakları, demokrasi ve özgürlük ilkeleri"ni öne çıkaran ABD (Bush 1989) tarafından "yeni dünya düzeni" adı altında yeniden vurgulanan bu ilkeler,^{xxii} NATO ve AB tarafından üyelik kriterleri olarak benimsenmiştir. Askeri niteliğiyle birlikte "yeni dünya düzeninin değerlerini temsil eden siyasi bir örgüt" olan NATO'nun (Canar, 2012, s. 59) yanı sıra AB de Kopenhag Kriterleri^{xxiii} ile 'demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, serbest pazar ekonomisi' ilkeleri adı altında Doğu Avrupa'dan başlayarak eski Sovyet coğrafyasında Avrupa-Atlantik etki alanını genişletme politikası izlemiştir. Nitekim Avrupa-Atlantik güçleri tarafından vurgulanan, NATO ve AB üyesi olmayı hedefleyen eski Sovyet coğrafyası ülkelerinin İttifak'a ve Birlik'e katılma yönündeki "egemen seçimleri" ve "demokrasi" söyleminin "temelinde yatan jeopolitik gündem açıktır" (Cohen, 2015). Avrupa-Atlantik güçlerinin ve RF'nin Ukrayna konusundaki ilk anlaşmazlığı olan 2004 tarihli 'Turuncu Devrim' sürecinde Washington ve Brüksel açısından öncelikli konu "Rusya'ydı, demokrasi ikinci sırada" yer alıyordu. "Batı, Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında başladığı işi bitirmeyi ve Avrupa'nın doğuya ilerlemesini sürdürmeyi" hedefliyordu. "Büyük ödül Ukrayna"ydı. (Krauthammer, 2004 akt. Cohen, 2015). Dolayısıyla, Washington ve Brüksel "demokratik idealler"den ziyade "jeopolitik güdülerle hareket etmiş" (Wolff, 2015, s. 1120); eski Sovyet coğrafyasında Rus etki alanına karşı Avrupa-Atlantik etki alanını oluşturmayı hedeflemişlerdir. Bu çerçevede "hem NATO hem de AB 1990'ların ikinci yarısından itibaren kendi coğrafi alanlarını" genişletme politikası izleyerek (Hill, 2018, s. 383), RF'yi dışarıda bırakan yeni Avrupa'nın inşası'nda rol almışlardır.

ABD'nin hegemonyasına karşı olası bir rakip olan RF, Avrupa-Atlantik güçleri tarafından "Batı politikalarını veto etme yetkisi tanınmamış bir ortak" (Asmus, 2006, s. 26; Larrabee, 2004, s. 153 akt. Canar, 2012, s. 56) olarak konumlandırılmıştır. Nitekim, yeni Avrupa'yı inşa etmek amacıyla NATO ve AB "kendi coğrafi alanlarını" genişletirken; Moskova'yla "işbirliği ve dostane ilişkiler" geliştirmeye dönük vurgularına rağmen, RF'yi İttifak'ın ve Birlik'in dışında bırakmışlardır (Hill, 2018, s. 383). AB, ortaklık çerçevesinde Moskova'yla ilişkilerini yürütürken; ABD, RF'nin NATO üyeliğine olumsuz yaklaşmıştır.^{xxiv} Böylece Washington ve Brüksel, RF'nin NATO'ya ve AB'ye üye olmadığı, dolayısıyla veto hakkına ve böylece 'söz hakkı'na sahip olmadığı bir yeni Avrupa'nın oluşturulmasını hedeflemişlerdir. RF'nin sınırlarına uzanırken RF'yi dışarıda bırakan tam, özgür ve barış halinde yeni Avrupa'nın inşası süreci, Doğu Avrupa'nın Rus etki ve denetiminden bağımsızlaşarak Avrupa-Atlantik topluluğuyla bütünleşmesine yöneliktir.

'Tam', 'birleşik' veya 'bölünmemiş Avrupa' hedefi, Batı Avrupa'nın doğusuyla birleşmesine; böylece kıtanın batısı ve doğusu arasındaki 'sınırlar'ın ortadan kaldırılarak tamamlanmasına işaret eder. Bu çerçevede, Berlin Duvarı'nın yıkıldığı süreçte, öncelikle "iki ayrı Soğuk Savaş Avrupası fikri"ne karşı çıkmıştır (Wilson, 2014, s. 3). Varşova Pakti'nin ve SSCB'nin dağılmasının ardından ABD, NATO ve AB Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e RF'nin etki alanında olacak eski Sovyet coğrafyası fikrine itiraz etmişlerdir. Dolayısıyla 'tam Avrupa', RF dışındaki diğer Doğu Avrupa ülkeleri olan Ukrayna, Belarus ve Moldova'nın da Avrupa-Atlantik etki alanında olmasını ifade eder. Nitekim, RF'yi dışarıda bırakan NATO Ukrayna'ya 'açık kapı' bırakırken; AB de, henüz üyelik vadetmese de bütünleşme içeren Doğu Ortaklığı'na bu üç ülkeyi dahil etmiştir.^{xxv} Yeni dünya düzeni değerlerini ve/veya Kopenhag Kriterlerini yerine getirmenin ötesinde toprak bütünlüğü sorunu yaşayan ve topraklarında Rus askeri varlığı bulunduğu için kısa veya orta vadede İttifak ve Birlik üyesi olamayacak ülkelere yönelik olarak NATO ve AB, ortaklık/işbirliği politikasını benimsemişlerdir. NATO'nun ve AB'nin genişleme ve ortaklık politikaları yoluyla Avrupa'nın, RF'yi dışarıda bırakarak tamamlanması; böylece Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, Avrupa'nın bir tarafta Avrupa-Atlantik diğer tarafta Moskova merkezli etki alanları ile bölünmemesi hedeflenmiştir.

'Özgür' ve/veya 'demokratik Avrupa' hedefi, Rus etki alanının oluşmasının önlenmesine ve böylece Doğu Avrupa'nın RF'nin etkisinden ve denetiminden bağımsız olmasına yöneliktir. 'Barışçıl' veya 'barış halinde' Avrupa ise, Avrupa'nın sınırlarının RF tarafından ihlal edilmediği veya değiştirilmediği; Batı Avrupa'nın yanı sıra Doğu Avrupa'da da ABD önderliğinde Avrupa-Atlantik varlığının geçerli olduğu 'barış alanı'nın korunması ve genişlemesiyle ilgilidir.

Washington'a göre "demokrasi tek başına" barışı sağlayamaz (Sestanovich, 2014, s. 173). ABD'nin kıtadaki askeri varlığı ve doğuya genişleyen NATO'nun üyelerine sağladığı "güvenlik şemsiyesi"; İttifak üyeleri arasındaki çatışmaları önlediği gibi, "NATO üyesi olmayan RF gibi ülkelerden gelecek tehditler"e karşı güvence vermekte ve böylece Avrupa'nın "barış halinde kalması"nı sağlamaktadır (Mearsheimer, 2010, s. 387, 388). Washington yönetimi "uluslararası politikada gücün merkezi rolünü kabul ettiği için" "realist" olarak nitelendirdiği 2017 tarihli Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ile "barışı güç aracılığıyla koruyacağını" vurgulamıştır.^{xxvi} NATO ve AB genişlemeleri ile 'denetlenen barış alanı'nın sınırları RF'ye kadar uzanmıştır. RF dışında 'henüz' NATO ve AB üyesi olmayan Doğu Avrupa ülkelerinden Ukrayna'nın 2008'den itibaren İttifak üyesi olacak bir ülke olarak nitelendirilmesi, Belarus'un ve Moldova'nın da AB'nin Doğu Ortaklığı politikasına Ukrayna ile birlikte dahil olmaları; tam, özgür ve barış halinde yeni Avrupa'nın inşası sürecinin RF'yi hedef aldığını bir kez daha göstermiştir.

Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme süreci (1991-2009)

ABD'nin, NATO'nun ve AB'nin Avrupa hedefi, Doğu Avrupa'nın Rus etki ve denetiminden bağımsızlaşarak Avrupa-Atlantik topluluğuyla bütünleşmesine ve böylece Moskova'nın bölgedeki etkisini ve denetimini engellemeye yöneliktir. Bu nedenle, Ukrayna'nın RF'nin etki alanından uzaklaşarak Avrupa-Atlantik topluluğuyla bütünleşmeyi seçmesi, Washington ve Brüksel için önemlidir. Zira ABD, NATO ve AB için "güçlü, bağımsız bir Ukrayna tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa'nın inşasının önemli bir parçasıdır" (Morelli, 2017). Nitekim, bağımsız Ukrayna'nın doğuşu, SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan "en önemli jeopolitik olaylardan biri" (Larrabee, 1998, s. 249) olarak nitelendirilmiştir. Ukrayna'nın SSCB sonrasında Moskova merkezli oluşumlara katılmasının "Rus gücünü Doğu Avrupa sınırlarına geri getirerek" kıtanın güvenliğini olumsuz yönde etkileyeceği belirtilmiş; Soğuk Savaş sonrası Avrupa'nın güvenliğinin, Ukrayna'nın "bağımsız" kalıp kalmayacağına bağlı olduğu (Larrabee, 1998, s. 249) vurgulanmıştır. Zira "bağımsız bir Ukrayna'nın varlığı", RF'nin "çokuluslu bir İmparatorluk" yerine "normal bir Avrupa ulus devletine dönüşmesi"ne "yardımcı olacak" (Brzezinski, 1998, s. 4, 5); Moskova'nın bölgedeki Avrupa-Atlantik etkinliğine karşı çıkması engellenecektir. Bu noktada özellikle, Kiev yönetiminin Moskova merkezli bütünleşme hareketlerinden uzak durarak, RF'yle iyi komşuluk ilişkileriyle sınırlı bir işbirliğine yönelmesi (Brzezinski, 1998, s. 5) önerilmiştir. Washington yönetimi de Moskova'yla ilişkilerini iyi komşuluk ilkesiyle sınırlayan ve böylece RF'yle değil; Avrupa'yla bütünleşmiş bir Ukrayna'dan yana olmuştur.^{xxvii}

Ukrayna, BDT'nin kurucu ülkelerinden biri olmakla birlikte, Moskova'nın "bütünleşmiş bir topluluk" yaratma hedefinin aksine bu oluşumun, üyeleri arasında işbirliğini sağlamakla sınırlı bir örgütlenme olarak kalmasını savunmuştur (Brzezinski, 1998, s. 5; Turan, 2004, s. 372). Kravçuk döneminin (1991-1994) bu seçimi, Kuçma'nın Devlet Başkanlığında da (1994-2004) devam etmiştir. Öyle ki, Kuçma "işbirliği" ve "bütünleşme" arasındaki farka dikkat çekerek, Ukrayna'nın "stratejik hedefinin Avrupa-Atlantik yapılarıyla bütünleşmek" olduğunu vurgulamıştır (Solchanyk, 2001, s. 89, 92). Kiev yönetiminin "Avrupa seçimi", BDT'yle sınırlı işbirliğine; Avrupa-Atlantik kurumlarıyla ise bütünleşmeye odaklanmıştır. Bu süreçte Ukrayna, Barış İçin Ortaklık'a (BiO)^{xxviii} katılan ve AB'yle ortaklık anlaşması imzalayan ilk BDT ülkesi olmuştur (Solchanyk, 2001, s. 92, 93, 95).

1990'ların ikinci yarısından itibaren Washington'un ve Brüksel'in Avrupa hedefi çerçevesinde Ukrayna'yı Avrupa-Atlantik topluluğuyla bütünleştirme politikasında ilk adımlar atılmıştır. 1996'da Kiev ve Washington, ikili ilişkilerini "stratejik ortaklık" şeklinde nitelendirmiş; Ukrayna, ABD'den en fazla dış yardım alan üçüncü ülke olmuştur. Ayrıca, NATO'nun genişlemesine olan "güçlü desteğini" seslendiren Ukrayna, İttifak'la kurduğu ilişkileri Washington'un aracılığıyla "ortaklığa" dönüştürmüştür (Garnett, 1998, s. 105, 114). "Ukrayna'nın bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün, egemenliğinin korunmasının Avrupa'daki istikrar ve güvenlik için önemli bir etken olduğu" yönündeki 1996 tarihli NATO açıklamasında ve İttifak'ın Ukrayna'nın siyasi ve ekonomik reformlarına olan desteğinde ABD belirleyici rol üstlenmiştir (Garnett, 1998, s. 114). 1997'de Kiev yönetimiyle NATO arasında imzalanan Belirgin Ortaklık Şartı'yla "bağımsız, demokratik bir Ukrayna'nın" Avrupa kıtasındaki istikrar açısından taşıdığı önemin altı çizilmiştir. Ortaklık Şartı'nda yer alan "bağımsız Ukrayna" vurgusu ve "istikrarlı, barış halinde, bölünmemiş bir Avrupa'nın inşasında" tarafların işbirliği yaptığı yönündeki ifadeler;^{xxix} Ukrayna'yı Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleştirerek bölgede Rus etkisini önlemeye dönük Avrupa hedefinin bir göstergesi olmuştur.

Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik sistemiyle bütünleşme sürecinde 2000'lerde de önemli adımlar atılmıştır. Kuçma yönetiminin, bir taraftan Washington ve Brüksel diğer taraftan Moskova ile ilişkilerinde denge kurma çabasına rağmen, "Avrupa seçimi" ön plana çıkmıştır (Gallina, 2009, s. 42; Malek, 2009, s. 233, 238). Nitekim 2002'de Kuçma, ülkesinin NATO üyeliğini hedeflediğini açıklamış; Prag'da gerçekleştirilen NATO-Ukrayna Komisyonu Dışişleri Bakanları toplantısında "Avrupa-Atlantik bütünleşmesi yolunda" Ukrayna'nın reform çabalarını desteklemek amacıyla eylem planı benimsenmiştir.^{xxx} 2004'e gelindiğinde 'Turuncu Devrim'

olarak nitelendirilen iktidar değişikliği sonrasında Yuşçenko yönetimiyle Avrupa-Atlantik bütünleşmesi, ülkenin dış politika önceliği olarak belirlenmiş (Gallina, 2009: 42; Malek, 2009, s. 233); Ukrayna'nın AB'yle ilişkileri "ortaklıktan bütünleşmeye" evrilmeye başlamıştır. Nitekim Birlik, Avrupa Komşuluk Politikası'yla "reformların karşılığında" "derinleştirilmiş ekonomik bütünleşme, artan siyasi diyalog" önermiş (Popescu, 2011); böylece Ukrayna'ya üyelik olmasa da (Gallina, 2009, s. 41, 42) bütünleşme yoluyla AB'ye eklenme olanağı sunulmuştur. Nisan 2008'e gelindiğinde, NATO'nun Bükreş Zirvesi'nde "Avrupa'nın gerçek anlamda tam, özgür ve barış halinde" bir kıtaya dönüşme sürecinde, İttifak'ın etkin bir rol oynadığının altı çizilerek, Ukrayna'nın ileride NATO üyesi olacağı belirtilmiştir.^{xxxı} Böylece, üyelik konusunda net bir tarih vermemekle birlikte, Avrupa hedefi çerçevesinde NATO Ukrayna'ya 'açık kapı' bırakarak, bu ülkenin Avrupa-Atlantik topluluğunun bir parçası olduğunu vurgulamıştır. "Kapıyı açmamakla birlikte kapatmayan" AB de, Ukrayna'yı bir komşunun ötesinde "öncelikli ortak" olarak tanımlayarak (Paul, 2014, s. 59); Aralık 2008'de Moldova, Belarus, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile birlikte Doğu Ortaklığı'na dahil etmiştir.^{xxxii} Doğu Ortaklığı ülkeleriyle "siyasi birliği ve ekonomik bütünleşmeyi hızlandıracak gerekli koşulları yaratma" hedefiyle yola çıkan AB,^{xxxiii} Ukrayna'nın 'inşa' sürecindeki yeni Avrupa'nın parçası olmasında NATO'yla birlikte önemli bir rol üstlenmiştir.

Bu süreçte, eşzamanlı olarak Washington-Kiev ilişkileri de gelişmiş; böylece Avrupa-Atlantik güçleri Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e eski Sovyet coğrafyasında Rus etkisine karşı adımlarını pekiştirmişlerdir. Nitekim, Ukrayna'nın yanı sıra Gürcistan'ın da gelecekte NATO üyesi olacağına işaret eden Nisan 2008 tarihli Bükreş Zirve kararına Moskova'nın, Ağustos 2008 RF-Gürcistan Savaşı sonrasında Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını tanıyarak yanıt vermesi (Mearsheimer, 2014, s. 79; Sauer, 2017, s. 88) ve böylece toprak bütünlüğü sorunu derinleşen Gürcistan'ın İttifak üyeliğini erteleyerek bölgedeki askeri varlığını arttırması üzerine Avrupa-Atlantik güçleri harekete geçmişlerdir. Zira, 2008 Savaşı sadece Gürcistan'ın değil; Ukrayna'nın da NATO üyeliğinin ertelenmesine neden olmuştur (Trenin, 2014). Bunun üzerine, Aralık 2008'de Washington ve Kiev yönetimleri arasında Stratejik Ortaklık Şartı imzalanmıştır. Söz konusu belgeyle "güçlü, bağımsız ve demokratik bir Ukrayna'nın tam, özgür ve barış halinde bir Avrupa'nın güvenliğine ve refahına katkıda bulunduğu" nun altı çizilmiş; Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesinin tarafların önceliği olduğu vurgulanmıştır^{xxxiv} Aynı dönemde AB tarafından sunulan, Ukrayna ve Gürcistan'ı da kapsayan Doğu Ortaklığı, Birlik'in 2008 Savaşı sonrası bölgede artan Rus etkisine verdiği bir yanıt olmuştur (Wilson, 2014, s. 2).

2009'a gelindiğinde NATO'nun Ukrayna'yla imzaladığı Belirgin Ortaklık Şartı'nı Tamamlayıcı Deklarasyon'da Kiev'in "Avrupa-Atlantik hedefine ilişkin reformları"nın İttifak tarafından desteklendiği belirtilmiştir.^{xxxv} Böylece RF'nin sınırlarına kadar Doğu Avrupa'nın tamamını içeren ama RF'ye yer verilmeyen (Hill, 2018) tam, özgür ve barış halinde yeni Avrupa'nın inşası adına Avrupa-Atlantik güçleri'nin Ukrayna ile ilişkileri gelişmiştir.

Daha Büyük Avrupa Hedefinde Ukrayna

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Washington tarafından başlatılan yeni Avrupa'nın inşasına Gorbaçov'un liderliğindeki SSCB de katılmıştır. Öyle ki, 10 Nisan 1987'den itibaren Gorbaçov'un ortaya attığı "Ortak Avrupa Evi" tasarısı ile SSCB'nin yanı sıra Doğu Avrupa ülkelerinin de "uluslararası kapitalist sisteme eklenmesi" hedeflenmiş; Moskova, "bu ülkelerde girilecek düzenlemeleri" destekleyeceğini açıklamıştır (Tellal, 2001, s. 161). Ayrıca Moskova, SSCB'nin de imzasının bulunduğu, AGİK'in 19-21 Kasım 1990 tarihli toplantısında kabul edilen Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı ile "tam ve özgür Avrupa" çağrısına ve bu çerçevede "yeni Avrupa'nın inşası çabasına" katılacağını vurgulamıştır.^{xxxvi} Böylece SSCB, 1989 sonrası Avrupa modelini benimsemiştir (Krastev ve Leonard, 2014, s. 3). Öte yandan, Gorbaçov'un "Ortak Avrupa Evi kurulmuş ama RF onun dışında kalmıştır" (Tellal, 2010, s. 224). SSCB'nin dağılması sonrasında yeni Avrupa'nın inşası adına NATO ve AB, RF'yi dışarıda bırakarak RF'nin sınırlarına doğru genişledikçe ve Avrupa-Atlantik güçleri tarafından RF'ye "öteki gibi" davranıldıkça (Sakwa, 2015, s. 554); Moskova, Washington'un ve Brüksel'in hedeflediğinden farklı bir Avrupa vizyonunu benimsemiştir. RF'nin Avrupa hedefi, Moskova'nın Ukrayna politikasına da yön vermiştir.

Moskova'nın kıtaya ilişkin politikası "RF'yi kapsayan daha büyük bir Avrupa"nın inşasına (Thomas, 2014), Moskova'nın çıkarlarının Washington ve Brüksel tarafından dikkate alınmasına yöneliktir. Washington'un ve Brüksel'in Avrupa hedeflerinden farklı olarak Moskova, RF'nin de etkin katılımcılarından biri olduğu, 'söz hakkı'nın bulunduğu çok kutuplu bir kıta fikrini, başka bir deyişle daha büyük bir Avrupa'yı hedeflemiştir (Sakwa, 2015, s. 559).

Bu çerçevede Avrupa-Atlantik güçleri ile ilişkilerine önem veren, bir taraftan AB'yle Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nı imzalayan ve NATO'yla BİO ve Sürekli Ortak Konseyi çerçevesinde işbirliğine yönelen Moskova; diğer taraftan İttifak'ın eski Sovyet coğrafyasına genişlemesine karşı çıkmıştır (Tellal, 2010, s. 211, 212). Mayıs 1997'de NATO-RF Kurucu

Senedi'nin imza töreninde İttifak'ın genişlemesine bir kez daha itiraz eden dönemin Devlet Başkanı Boris Yeltsin, Rus çıkarlarının dikkate alındığı "daha büyük Avrupa" düzeninden yana olduğunu açıklamıştır.^{xxxvii} Ekim 1997'de Strazburg'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirvesi'nde de "daha büyük Avrupa" çağrısında bulunan Yeltsin, "eşitlik" vurgusuyla (Blocker, 1997), RF'nin "seyircisi" değil; katılımcısı olduğu bir Avrupa düzeninin oluşturulmasını hedeflediğini yinelemiştir. 2000'lere gelindiğinde, Vladimir Putin yönetiminde Moskova, bir kez daha "RF'nin ve Batı'nın birbirlerini eşit ortaklar olarak tanıdıkları, birbirlerinin stratejik çıkarlarına saygı gösterdikleri çok kutuplu bir güvenlik yapısını savunmuştur" (Siddi, 2016, s. 668). Putin yönetiminde temel dış politika hedefi olarak belirlenen çok kutupluluğun gerektirdiği çok boyutluluk çerçevesinde Avrupa-Atlantik güçleriyle işbirliğini sürdüren RF, diğer taraftan Doğu Avrupa'nın "tampon bölge" niteliğini giderek kaybetmesinden, başka bir deyişle, Avrupa-Atlantik güçlerinin askeri ve ekonomik varlığının Rus "sınırlarına dayanması"ndan rahatsız olmuştur (Tellal, 2010, s. 195, 215, 221). Bu çerçevede NATO ve AB genişlemeleri Moskova tarafından "ABD ve müttefiklerinin RF'ye karşı izledikleri çevreleme politikası" olarak nitelendirilmiştir.^{xxxviii}

RF'nin etkin katılımcısı olduğu daha büyük Avrupa'nın oluşturulması hedefi, 5 Haziran 2008'de dönemin Devlet Başkanı Dmitry Medvedev'in, Washington'a ve Brüksel'e yeni bir Avrupa Güvenlik Antlaşmasının imzalanmasını teklif etmesiyle yeniden gündeme gelmiştir. Medvedev, "dünya düzeninin geleceğinin Avrupa'nın geleceğine doğrudan bağlı" olduğuna dikkat çekmiş; Avrupa'nın bir parçası olan RF ile "Avrupa Birliği ve Kuzey Amerika arasında eşit işbirliğinin" sağlanması gerektiğini savunmuştur.^{xxxix} NATO'nun, Ukrayna'nın ve Gürcistan'ın ileride İttifak üyesi olacaklarını açıkladığı Nisan 2008 tarihli Bükreş Zirvesi'nden sonra gerçekleştirdiği bu konuşmasında Medvedev; RF'nin yer almadığı NATO yerine, RF'nin eşit katılımcısı olduğu ve böylece söz hakkını kullanacağı bir Avrupa'nın inşası çağrısında bulunmuştur (Svarin, 2016, s. 133). Medvedev'in teklifi, RF'yi dışarıda bırakarak Moskova'ya veto hakkı, söz hakkı tanımayan yeni Avrupa'nın inşasını hedefleyen Washington ve Brüksel tarafından kabul görmemiştir. Ağustos 2008'e gelindiğinde, Gürcistan Savaşı sonrasında RF'nin Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanıyarak NATO'nun genişleme politikasında yer alan bu ülkenin İttifak üyeliğini erteleme üzerine AB; Aralık 2008'de Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e uzanan ancak bir kez daha RF'yi dışarıda bırakan Doğu Ortaklığı politikasını benimsemiştir. Doğu Ortaklığı, "Ukrayna'yı Rusya'dan çalınacak bir nüfuz alanı" olarak gören AB'nin en temel siyasi aracı olmuştur (Karan, 2022, s. 50).

İttifak ve Birlik genişlemelerinin yanı sıra Doğu Avrupa'yı kapsayan AB kaynaklı bütünleşme politikası Moskova'nın tepkisini çekmiştir. "AB ülkeleriyle eşitlik, birbirlerinin çıkarlarına saygı ilkeleri çerçevesinde işbirliği" yapmayı tercih eden Moskova "Atlantik'ten Pasifik'e Avrupa ve Avrasya bütünleşme süreçlerinin uyumlaştırılması"ni hedeflemiş; RF'yle birlikte Belarus, Kazakistan, Kırgızistan ve Ermenistan'ı biraraya getiren Avrasya Ekonomik Birliği'ni, "Avrupa ve Avrasya'daki bütünleşme süreçlerinin uyumlaştırılması" açısından önemli görmüştür (Putin, 2011). Öte yandan Avrasya Birliği, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton tarafından "ekonomik bütünleşme adı altında Sovyetler Birliği'nin yeni versiyonunun tekrardan yaratılması" şeklinde nitelendirilmiştir (Clover, 2012). "Bölgeyi yeniden Sovyetleştirmeye dönük bir hareketin olduğunu", Washington'un "hedefin ne olduğunu bildiğini", "bunu yavaşlatmak veya önlemek için etkin yollar" aradığını vurgulayan Clinton (Clover, 2012); Ukrayna'yı da kapsayan Moskova merkezli bütünleşme hareketine ve böylece yeni Avrupa'nın inşa sürecinin engellenmesine karşı çıkmıştır. Putin tarafından "daha büyük Avrupa'nın esas parçası" olarak nitelendirilen, "Lizbon'dan Vladivostok'a serbest ticaret bölgesi" oluşturulmasını hedefleyen, "üst düzey bütünleşme" projesi olarak sunulan Avrasya Birliği (Putin, 2011), Washington'un ve Brüksel'in Doğu Avrupa'ya ilişkin Ukrayna'yı kapsayan bütünleşme adımlarının ardından gündeme gelmiştir (Paul, 2014, s. 60). Nitekim, NATO'nun Bükreş Zirvesi sonrasında RF tarafından geliştirilmeye başlanan Avrasya Birliği, AB'nin Doğu Ortaklığı politikasıyla birlikte Moskova'nın gündeminde ilk sırada yer almış (Adomeit, 2012; Paul, 2014, s. 60); RF, eski Sovyet coğrafyasında AB'nin "artan varlığı"na karşı çıkmıştır (Haukkala, 2015, s. 32). Bu süreçte "RF'nin eski komşularıyla AB'nin yeni komşuları çakışmış" (Gallina, 2009, s. 57); Moskova'nın ve Birlik'in bütünleşme politikalarının çatışmasıyla (Maass, 2019, s. 609; Özdal, 2015, s. 89, 96) Doğu Avrupa'daki etki alanı mücadelesi hızlanmıştır.

AB'nin Doğu Ortaklığı ülkelerinden Belarus'un ve Ermenistan'ın Avrasya Birliği'nde yer aldıkları bu süreçte, Doğu Avrupa'daki etki alanı mücadelesinin odak noktası Ukrayna olmuştur. Washington ve Brüksel gibi, Moskova da Ukrayna'yı kendi "jeopolitik projesinin önemli bir parçası" olarak görmüştür (Trenin, 2014). Ukrayna'nın ABD, NATO ve AB ile ilişkileri geliştikçe, yeni Avrupa'nın dışında kalan RF de Kiev yönetimiyle ilişkilerini iyileştirme yoluna gitmiştir. Nitekim "Ukrayna'nın Batı'yla gelişen bağlarını engellemek"; Moskova'nın Kiev'le Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'nı imzalamasının temel nedenlerinden biri olmuştur (Larrabee, 1998, s. 253). BDT'den umduğunu bulamayan, Avrasya Birliği adıyla kendi bütünleşme projesini geliştirerek NATO ve AB genişlemesi ile Birlik'in Doğu Ortaklığı politikasına yanıt veren RF için

Ukrayna, hedefindeki esas ülke olmuştur (Adomeit, 2012; Paul, 2014, s. 61). Tarihin belirli dönemlerinde RF ile tek bir devlet içinde yer alması, kültürel yakınlık, özellikle ülkenin doğusunda ve Kırım'da Rus azınlığın varlığı, Rus doğalgazı için hem önemli bir pazar hem de bu doğalgazın AB ülkelerine ulaştırılmasında geçiş ülkesi rolü, Kırım'da konuşlanan Karadeniz Filosu ve RF'nin Avrupa'yla arasındaki tampon devlet niteliği; Ukrayna'yı, Moskova'nın kendi yaşamsal çıkar alanı olarak nitelendirdiği 'yakın çevresi'ne ilişkin bütünleşme projesinde öncelikli bir ülke konumuna getirmiştir (Adomeit, 2012; McMahon, 2014).

Ukrayna'da 2010'da gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini "RF'ye yakın bir isim" olarak nitelendirilen Viktor Yanukoviç'in kazanması (Özdal, 2015, s. 90), Doğu Avrupa'daki dengeleri Moskova'nın lehine değiştirmiştir. Yanukoviç'in NATO'yla işbirliğini sürdürmekle birlikte, İttifak üyeliğini ülkesinin gündeminden çıkararak politikası^{xl} ve Sivastopol'deki Karadeniz Filosunun 2017'de dolacak olan kalış süresini 2042'ye kadar uzatarak RF'nin Kırım'daki varlığını uzun vadede sağlamlaştıran anlaşmaya imza atması (Özdal, 2015, s. 90); bölgedeki dengeleri değiştirmenin ötesinde bir anlam taşımıştır. Yanukoviç'in NATO'ya üyelik sürecini dondururken ülkesindeki Rus etkisini pekiştirmesi; Washington'un ve Brüksel'in Ukrayna'yı Moskova'nın etki alanından uzaklaştırarak 'inşa' sürecindeki yeni Avrupa'ya dahil etme hedefi açısından sorun olmuştur.

Ukrayna Krizinden Ukrayna Savaşı'na Yeni Avrupa'nın İnşası Sorunu

Avrupa-Atlantik güçleri ile RF arasında Ukrayna krizinden Ukrayna Savaşı'na evrilen Doğu Avrupa'daki etki alanı mücadelesinin temelinde yeni Avrupa'nın inşası sorunu yatmaktadır. 1989'da Washington'un çağrısıyla başlayan, 1990'da SSCB'nin de imza attığı Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı ile kıtada benimsenen tam, özgür ve barış halinde yeni Avrupa'yı oluşturma hedefi; SSCB'nin dağılması sonrasında RF'yi dışarıda bırakan NATO ve AB genişlemeleri ile RF'nin sınırlarına uzanmıştır. Diğer taraftan, RF'nin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve RF olmaksızın kıtanın gerçek anlamda tamamlanamayacağını savunan Moskova (Putin, 2007), dışında bırakıldığı yeni Avrupa'nın inşasını durdurmaya yönelmiştir. Böylece, RF'yi dışarıda bırakarak Moskova'ya 'söz hakkı' vermeyen yeni Avrupa hedefi ile RF'nin parçası olduğu, 'söz hakkı'nı kullanacağı daha büyük Avrupa hedefi çatışmış; Ukrayna, "Avrupa'nın geleceğine" ilişkin yürütülen bu "jeopolitik mücadelenin merkezinde yer almıştır" (Mitchell, 2018). Nitekim, Ukrayna krizinden Ukrayna Savaşı'na evrilen süreçte Avrupa-Atlantik güçleri yeni Avrupa'nın

inşasını 'kaldığı yerden devam ettirecek' politikalar izlerken; RF, yeni Avrupa'nın inşasını durdurmaya yönelmiştir.

NATO'nun 2008 tarihli Bükreş Zirve Kararı ile İttifak'ın genişleme politikasına ve Doğu Ortaklığı ile AB'nin etki alanına dahil olan Ukrayna'nın Yanukoviç dönemindeki 'tercihleri' bu ülkeyi Avrupa-Atlantik etki alanından uzaklaştırmıştır. Nitekim Kırım'daki Rus askeri varlığının 2042'ye kadar uzatılmasının ardından Yanukoviç, Kasım 2013'te gerçekleştirilecek Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde AB'yle imzalanması beklenen Ortaklık Anlaşması'ndan vazgeçtiğini açıklamıştır (Özdal, 2015, s. 70). Ukrayna'yı Avrupa-Atlantik etki alanına dahil edecek Ortaklık Anlaşması yerine Yanukoviç, Moskova'yla "daha yakın ekonomik bağlar" kurmayı tercih etmiştir (Morelli, 2017; Trenin, 2014). Ukrayna'nın bu seçimi, Washington'un ve Brüksel'in yeni Avrupa hedefinin gerçekleştirilmesini engelleyen niteliğiyle, Avrupa-Atlantik güçleri açısından sorun olmuştur. Nitekim RF'nin ülkesindeki etkisini arttırırken NATO'yla ilişkilerini işbirliğiyle sınırlayan Yanukoviç, ardından AB'yle Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını belirterek Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik sistemiyle bütünleşmesini ve böylece yeni Avrupa'nın inşasını askıya almıştır. Bunun üzerine Ukrayna, dönemin ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Victoria Nuland'ın "bizzat yönettiği" 'EuroMaydan' olarak anılan 'ikinci turuncu devrim'e sahne olmuş; RF'nin "özel harekâtına uzanan süreç" başlamıştır (Bögün, 2022, s. 20, 21).

'AB seçimi'ni vurgulayan bir şekilde 'EuroMaydan' olarak adlandırılan protestoların ilk dalgasında Avrupa-Atlantik yanlıları yerlerini almıştır. 17 Aralık 2013'te Yanukoviç'in RF'yle ekonomik yardım ve doğalgaz indirimini içeren anlaşmayı imzalaması, ardından 16 Ocak'ta Ukrayna Parlamentosu'nda kitlesel eylemler ile basın ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini sınırlandırmaya dönük kanun paketinin kabul edilmesiyle ikinci dalga protestolar başlamıştır (Özdal, 2015, s. 70, 71; Paul, 2014, s. 56, 57). Söz konusu kanun paketi geri çekilse de Avrupa-Atlantik yanlılarının yanı sıra Svoboda, Sağ Sektör, Azak Taburu gibi neo-Nazi grupların da yerlerini aldığı protestolar tırmanmıştır (Özdal, 2015, s. 71; Karan, 2022, s. 51). Yanukoviç'in, muhalefet partisi liderleri ve Almanya, Fransa, Polonya Dışişleri Bakanları ile yaptığı görüşmelerden Maydan'ın reddetmesiyle sonuç alınamamıştır. 21 Şubat 2014'te Ukrayna'yı terk eden Cumhurbaşkanı, Parlamento tarafından azledilmiştir. (Özdal, 2015, s. 71, 72; Morelli, 2017; Trenin, 2014). Yanukoviç'in azledilmesiyle Kırım'ın Sivastopol kentindeki Rus Karadeniz Filosu'nun kalış süresini 2042'ye dek uzatan anlaşmanın iptali gündeme gelince, Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu referanduma gidilmesi kararını almıştır (Özdal, 2015, s. 72; Trenin, 2014). 16 Mart 2014'te gerçekleştirilen, % 83'lük katılımın sağlandığı referandumda %

96'lık oy oranıyla Kırım'ın RF'ye bağlanması sonucu çıkmış; 18 Mart'ta Putin, Kırım'ı RF'nin parçası haline getiren anlaşmayı imzalamıştır (Morelli, 2017; Özdal, 2015, s. 72). Bu süreçte, Rus azınlığın yoğunlaştığı Ukrayna'nın sanayi bölgesi^{xli} olan Donbass'ın kentleri 'ikinci turuncu devrim'e direnmiş (Bögün, 2022, s. 21); gerçekleştirdikleri referandumlarla bağımsızlıklarını ilan eden Donetsk'e ve Lugansk'a karşı "neo-nazi örgütler ve Ukrayna silahlı kuvvetleri şiddetli saldırılar" düzenlemeye başlamışlardır (Güller, 2022, s. 35).

Bu süreçte ayrıca, dönemin ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın, Dışişleri Bakanı John Kerry'nin, CIA Direktörü John Brennan'ın ziyaretleriyle pekiştirilen Washington'un desteğiyle (Trenin, 2014) Avrupa-Atlantik yanlıları Kiev yönetimindeki yerlerini sağlamlaştırmışlardır. Nitekim, 25 Mayıs 2014'te Cumhurbaşkanı seçilen Petro Poroşenko, "Ukrayna'yı, Batı'ya yaklaştırmaya söz vermiştir." AB üyeliğinin "nihai hedef" olarak belirlenmesinin ardından, Aralık 2014'te Parlamento'nun kararıyla Ukrayna tarafsız, bloksuz statüsünden vazgeçerek NATO'yla "daha yakın ilişkiler kurmayı tercih etmiştir" (Morelli, 2017). Yeni Kiev yönetiminin bu tercihi, yeni Avrupa hedefiyle örtüşmüştür. Bununla birlikte, RF'nin Kırım'ı ilhakı; NATO'nun Karadeniz'e genişlemesini ve böylece yeni Avrupa'nın inşasını durdurmuştur. Bunun üzerine RF, Avrupa-Atlantik güçleri tarafından açıkça 'tehdit' olarak nitelendirilmeye başlamıştır. Nitekim Washington, RF'yi ABD'nin kıtadaki etkinliğini "zayıflatan", "revizyonist bir güç" olarak adlandırılmış;^{xlii} NATO, RF'yi "tam, özgür ve barış halinde Avrupa hedefi"ne yönelik bir "tehdit", 'meydan okuyucu' şeklinde nitelendirmiştir.^{xliii} AB de, RF'nin Helsinki Nihai Senedi ile Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'na dayanan "Avrupa güvenlik düzenine meydan okuduğunu" vurgulamıştır.^{xliv}

ABD ve müttefiklerinin "Ukrayna'yı Batılılaştırmaktan vazgeçerek" NATO ve RF arasında "tarafsız" bir ülkeye dönüştürmesi gerektiği (Mearsheimer, 2014, s. 86, 88) önerilmişse de; ABD, NATO ve AB, yeni Avrupa'nın inşasını hedefleyen ortak politikalarını sürdürmüşlerdir. Bu çerçevede ilk olarak RF'nin Kırım'ı ilhakını tanımama politikası benimsenmiştir. 2014'te ABD Kongresi'nden geçen Ukrayna Destekleme Yasası, RF'nin Kırım'ı ilhakının tanınmaması çağrısında bulunmuştur.^{xlv} Ukrayna Özgürlüğü Destekleme Yasası "Ukrayna'nın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün yeniden tesisini" ve Moskova'yı "Ukrayna'yı daha da istikrarsızlaştırmaktan ve işgal etmekten caydırmayı" amaçlamıştır.^{xlvi} 2016'da Ukrayna için İstikrar ve Demokrasi Yasası olarak sunulan^{xlvii} ve 2017'de de kabul edilen aynı başlıklı yasayla RF'nin Kırım'ı ilhakının tanınmadığı bir kez daha vurgulanmış; bu çerçevede Stimson Doktrini^{xlviii} olarak bilinen politika hatırlatılmıştır.^{xlix} 2017 tarihli Avrupa ve Avrasya'da Rus Etkisini Engelleme

Yasası ile Washington, RF'nin Kırım'ı ilhakını ve Ukrayna toprağının bir kısmının kuvvet kullanımı yoluyla ayrılmasını tanımayacağını belirtmiştir (Welt, 2020). Washington, böylece Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne olan desteğini öne çıkarmakla birlikte, söz konusu yasaların başlığının ve içeriğinin tam, özgür, barış halinde yeni Avrupa'nın inşası hedefiyle örtüşmesi; 'asıl mesele'nin Rus etkisinin önlenmesi olduğunu göstermiştir.

ABD'nin tutumu NATO ve AB tarafından da benimsenmiştir. Nitekim, İttifak'ın Galler ve Varşova Zirvesi kararlarıyla "RF'nin yasadışı ve gayrimeşru Kırım 'ilhakı'nın tanınmadığı ve tanınmayacağı" belirtilmiş; "Ukrayna'nın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün bu şekilde ihlalinin Avrupa-Atlantik güvenliğine karşı büyük bir meydan okuma" olduğu vurgulanmıştır.ⁱ Moskova'yı "güçlü bir şekilde kınayan" AB de "RF'nin yasadışı Kırım ilhakını tanımayacağını" ilan etmiştir.ⁱⁱ

RF ise, Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun referandum kararının, BM Şartı'nda yer alan "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"na dayandığını vurgulamış; Avrupa-Atlantik güçlerinin Kosova politikalarını hatırlatarak Washington'un ve Brüksel'in tutumlarını eleştirmiştir.ⁱⁱⁱ Bunun üzerine Batılı kaynaklar tarafından "Kırım'ın Kosova'yla karşılaştırılmayacağı", "Kırım'ın Kosova olmadığı" yönünde yorumlar yapılmıştır (Linden-Retek ve Brewer, 2014; Somin, 2014). Oysa, Kırım'ı Kosova'dan 'farklı' kılan; Avrupa-Atlantik güçleri tarafından tanınmasa da, Doğu Avrupa'da RF lehine olan sınır değişikliğidir. Kırım'ın ilhakıyla Soğuk Savaş sonrasında ilk kez Avrupa sınırı RF lehine değişmiş; RF'yi dışarıda bırakırken RF'nin Doğu Avrupa'daki tüm sınırlarına uzanan yeni Avrupa'nın inşası durmuştur.

Bölgedeki dengelerin Moskova lehine değişmesine itiraz eden Avrupa-Atlantik güçleri, diplomatik ve ekonomik önlemler aracılığıyla RF'nin 'geri adım atması'nı hedeflemişlerdir. Avrupa-Atlantik güçlerinin RF'ye yönelik diplomatik önlemleri ilk kez Mart 2014'te gündeme gelmiştir. ABD İki Taraflı Başkanlık Komisyonu'nun çalışmalarını askıya almış; Moskova'yla siyasi ve askeri işbirliğini azaltmıştır.ⁱⁱⁱⁱ Birlik, AB-RF Zirvelerini iptal ederken;^{liv} Nisan 2014'te İttifak tarafından NATO-RF Konseyi çerçevesindeki tüm siyasi ve askeri işbirliği askıya alınmıştır.^{lv} Ardından, Soçi'de toplanması planlanan G8 oluşumu, "RF'nin Kırım'ı ilhak etmesine karşılık olarak" G7'ye dönüştürülmüştür.^{lvi}

Bu süreçte ayrıca ABD ve AB, RF'ye yönelik ekonomik yaptırım uygulamıştır. Mart 2014'te Ukrayna'nın "güvenliğini, istikrarını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit eden" kişilere yönelik seyahat yasağını ve mal varlıklarının dondurulmasını içeren yaptırımlar ABD tarafından uygulanmaya başlamıştır (Morelli, 2017). Washington yönetimi, yaptırımları zamanla

genişletirken; ABD Kongresi de yaptırımların yasallaşması yönünde adımlar atmıştır.^{lvii} AB ise, “Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne karşı eylemlerde” bulunan kişilere karşı benzer bir yaptırım kararını 17 Mart 2014’te almıştır. Bu süreçte yaptırım uygulamasını genişleterek sürdüren Birlik, Moskova’yla ekonomik işbirliğini kısıtlayan önlemlerle RF’nin beş büyük devlet bankasını, üç büyük enerji ve savunma şirketlerini kapsayan, Moskova’yla sektörel işbirliğini hedef alan önlemler almıştır.^{lviii} NATO ise, AB ve G7 tarafından uygulanan yaptırımları desteklediğini açıklamıştır.^{lix}

Moskova’nın Kırım konusunda geri adım atmaması, Mayıs 2014’te doğu Ukrayna’da referandumların gerçekleştirilmesi ve Temmuz 2014’te Malezya uçağının düşürülmesi üzerine AB, yaptırımlar konusunda “tek sesliliği”ni sürdürmüştür (Nitoiu, 2016). AB’nin ‘tek sesliliğinin’ nedeni, Birlik’in ABD’yle ve NATO’yla paylaştığı yeni Avrupa’nın inşası hedefidir. Nitekim, gerek Avrupa ülkelerinin Rus doğalgazına olan bağımlılığı, gerekse Putin’in AB ülkeleriyle ikili ilişkilerini geliştirerek Birlik’in ortak hareket etmesini önleme politikası (Tellal, 2010, s. 224) Birlik’in Moskova’yla ilişkilerinde etkili olsa da; AB de, kıtada RF’nin sınırlarına genişleyerek yeni Avrupa’nın inşasını hedeflemiştir. Birlik’in güçlü üyesi Almanya, RF’yle işbirliğinin geliştirilmesi anlamında *Ostpolitik* yaklaşımını benimsemekle birlikte, ABD’yle müttefik ilişkilerinin pekiştirilmesi ve Avrupa bütünleşmesi ilkelerine de dış politika önceliklerinde yer vermiş; böylece RF’ye karşı yaptırımları desteklemiştir (Siddi, 2016, s. 666, 668). Ukrayna krizinin yeni Avrupa’nın inşasını durduran niteliğiyle tehdit olarak görülmesi, Birlik’in RF’ye karşı yaptırım kararı almasını ve bu politikasını sürdürmesini sağlamıştır. Nitekim, AB’nin RF politikasının “tutarlı ve ortak bir yaklaşım” a dayanması ve tek sesliliğin devamının gerekliliği Birlik tarafından vurgulanmıştır.^{lx}

Bu süreçte ABD ve AB yaptırımlarına karşılık olarak RF, özellikle tarım sektörünü hedef alan yaptırımları hayata geçirmiş; bununla birlikte asıl olarak Avrupa-Atlantik güçlerinin önlemlerinden Rus ekonomisinin olumsuz yönde etkilendiğine ilişkin yorumlar yapılmıştır (Christie, 2015). Oysa ABD ve AB, RF’ye yaptırım uygulayarak Rus ekonomisine zarar vermenin ötesinde Moskova’ya Kırım konusunda geri adım attırmayı hedeflemişlerdir. Dolayısıyla ekonomik yaptırımlar amacına ulaşmamış; bunun üzerine ABD ve AB tarafından yaptırım listesi yeniden genişletilirken süreleri de uzatılmıştır (Morelli, 2017). Öyle ki “Kırım’ın Ukrayna’nın parçası olduğunu” vurgulayan Washington, “Kırım’a ilişkin yaptırımlarının, RF bu yarımadayı Ukrayna’ya iade edene kadar” süreceğini ilan etmiştir (Nauert, 2018).

“RF'nin Kırım'ı ilhak etmesine ve Donbass bölgesindeki çatışmaya karşılık olarak, Ukrayna'nın istikrarsızlaştırılmasında rol oynayan kişilere” yaptırım uygulayan ABD ve AB, yaptırımların süresine ilişkin ayrıca, Minsk Anlaşmaları'nın Moskova tarafından uygulanması koşulunu getirmiştir (Morelli, 2017). “RF'nin doğu Ukrayna'yı istikrarsızlaştırmayı sürdürdüğünü” vurgulayan NATO da, Minsk Anlaşmaları'nın uygulanmasının önemine işaret etmiştir.^{lx} Oysa, Minsk Anlaşmaları'nın uygulanması “Donbass'ta Ukrayna içinde federal çözüm bulunması”ndan yana olan RF (Karan, 2022, s. 61) için önemli olmuştur. Nitekim bu süreçte, Donbass'ta ‘söz hakkı’ni kullanacağı, “Almanya aracılığıyla müzakereli çözüm”ü destekleyen Moskova; Kiev'in “anti-terör adını verdiği operasyonlara son verilmesini sağlayarak”, “federalistlerle özerklik müzakerelerinin başlatılmasına” çalışmıştır (Karan, 2022, s. 58).

2014'te dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel ve Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande Normandiya Formatı adıyla Putin ve Poroşenko ile biraraya gelmişlerdir. 5 Eylül'de imzalanan Minsk Anlaşması'yla siyasi çözüm ve çatışmanın sona ermesi hedeflerine ulaşamayınca 12 Şubat 2015'te ikinci bir anlaşma imzalanmıştır. Minsk-2 Anlaşması uyarınca ateşkesin sağlanarak AGİT tarafından gözlemi, tüm ağır silahların ve yabancı silahlı grupların çekilmesi, tüm rehinelere serbest bırakılması, af çıkarılması, insani yardım ve çatışmadan etkilenen bölgelerin sosyal ve ekonomik bağlarının yeniden tesisi öngörülmüştür. Ayrıca Minsk-2 Anlaşması'yla, ademi merkezilik ilkesine dayanan anayasa reformunun 2015 sonuna kadar gerçekleştirilmesi, bu çerçevede Donetsk ve Lugansk bölgelerinde yerel seçimlerin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Morelli, 2017). Ancak, Minsk Anlaşmaları Kiev yönetimi tarafından uygulanmamış; “Donbass'ta savaş sekiz yıl boyunca tümüyle hiç sona” ermemiştir (Karan, 2022, s. 62).

Bu süreçte ABD'nin ve AB'nin RF'ye yönelik yaptırımlarıyla eş zamanlı olarak Ukrayna'yı Avrupa-Atlantik etki alanına dahil etmeyi hedefleyen yardım programları hız kazanmıştır. ABD, “AB ve IMF'yle beraber”, demokratik kurumlarını, ekonomisini, sivil toplumu güçlendirmesi, sınırını kontrol etmesi ve “toprak bütünlüğünü koruması için” Ukrayna'ya yönelik yardım politikasını sürdürmüştür (Nuland, 2014). Ayrıca Kanada, İngiltere, Litvanya ortaklığı ve ABD önderliğinde, Ukrayna'yla savunma reformu ve güvenlik işbirliğine ilişkin Çokuluslu Ortak Komisyon kurulmuştur (Nuland, 2014). Bu süreçte benzer içerikli yardım politikası NATO tarafından da benimsenmiştir. 2014 Galler Zirvesi'nde İttifak, Ukrayna'yı desteklemek amacıyla komuta, kontrol, iletişim, bilgisayar; lojistik; siber savunma; askeri kariyer; tıbbi rehabilitasyon alanlarında görev fonları oluşturmuştur.^{lxii} 2016 Varşova Zirvesi'nde Ukrayna ordusuna ek

eğitim ve teknik desteği içeren Kapsamlı Yardım Paketi, İttifak tarafından onaylanmıştır (Morelli, 2017). Washington'un ve Brüksel'in Ukrayna'yı Avrupa-Atlantik sistemiyle bütünleştirme politikaları çerçevesinde Ukrayna'nın AB'yle bağlarını güçlendirmek için de adım atılmıştır. Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması'nı içeren Ortaklık Anlaşması aracılığıyla Birlik, Ukrayna'yla siyasi ve ekonomik bağlarını pekiştirmeyi hedeflemiştir. Ortaklık Anlaşması, Temmuz 2017'de AB ülkelerin tamamı tarafından onaylanmış; 1 Eylül 2017'de yürürlüğe girmiştir.^{lxiii} Ortaklık Antlaşması Washington tarafından "tam, zgr, barış halinde Avrupa'nın gerçekleştirilmesinde büyük bir adım" olarak nitelendirilmiştir (Kerry, 2014). Birlik ayrıca yardım paketleriyle, sivil toplumun, özel sektörün, yerel yönetimin gelişimi, yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda Ukrayna'nın reform sürecini destekleyerek,^{lxiv} yeni Avrupa'nın inşasını gerçekleştirmeye dönük politikalarını sürdürmüştür.

Yeni Avrupa'nın inşasına 'kaldığı yerden devam etmek' adına Ukrayna'yı Avrupa-Atlantik topluluğuyla bütünleştirirken; RF'nin geri adım atmasını sağlamaya ve etki alanı oluşturmasını önlemeye dönük Washington'un ve Brüksel'in bir diğer politikası da NATO'nun 'ileri mevcudiyet'ini artırmak olmuştur. Nitekim 2014 Galler Zirvesi'nde "RF'nin meydan okumalarına karşılık olarak" İttifak tarafından NATO Hazırlık Eylem Planı benimsenmiştir.^{lxv} Bu çerçevede çokuluslu birlikler Baltık Devletleri ve Polonya'ya konuşlandırılmıştır. Temmuz 2018 tarihli Brüksel Zirve Kararı ile NATO, "ileri mevcudiyet"ini Karadeniz bölgesine taşımış; Romanya, Müttefik kara kuvvetlerinin eğitimine yönelik çok uluslu bir tugayın ev sahipliğini üstlenmiştir.^{lxvi}

Bu süreçte RF ise, Kırım'daki ve böylece Doğu Avrupa ile Karadeniz'deki varlığını pekiştiren bir adım atmıştır. Mayıs 2018'de Putin, Azak Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan Kerç Boğazı'na inşa edilen köprünün açılışını yapmış; Kerç Köprüsü, Kırım'ı RF'ye bağlayan niteliğiyle Avrupa-Atlantik güçlerinin tepkisini çekmiştir. Kasım 2018'e gelindiğinde, Odessa limanından Mariupol limanına gitmek üzere yola çıkan Ukrayna gemilerine Rus karasularını ihlal ettiği gerekçesiyle Rus savaş gemilerinin müdahale etmesi, Avrupa-Atlantik güçlerini rahatsız etmiştir (Welt, 2020). "Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçılar" ve Kırım'ın ilhakının yanı sıra Azak Denizi ve Kerç Boğazı sorununun da Ukrayna'nın NATO ve "AB yeliğini imkansız hale getirmesi" (Maass, 2019, s. 614) zerine Avrupa-Atlantik güçleri "Ukrayna'nın karasuları dahil toprak bütünlüğünü" (Palladino, 2019) ^{lxvii} vurgulamaya başlamışlardır. Washington, bu süreçte yayınladığı Kırım Deklarasyonu ile BM Şartı'na ve Helsinki Nihai Senedi'ne atif yaparak^{lxviii} yeni Avrupa'nın inşası adına Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü sağlanmasına yönelik desteğini yinelemiştir. 2019'a gelindiğinde ise, "NATO'yu güçlendirmek ve RF'ye ek yaptırımlar uygulamak amacıyla" ıkarılan

Amerikan Güvenliğini Kremlin Saldırganlığından Koruma Yasası ile Kırım, Doğu Ukrayna ve Kerç Boğazı sorunlarına değinen ABD, “Rusya tehdidi”ne tekrardan dikkat çekmiştir.^{lxxix} “Rusya tehdidi” ABD’nin Mart 2021 tarihli Geçici Ulusal Güvenlik Strateji Rehberi’nde de yer bulmuş; “son çare” olsa da Washington, “yaşamsal çıkarlarını korumak için gerektiğinde kuvvet kullanmaktan çekinmeyeceğini” belirtmiştir.^{lxxx} 11 Eylül sonrasında BM Şartı’na uymayarak Afganistan’ı ve Irak’ı işgal eden, ‘gerektiğinde kuvvet kullanacağını’ duyuran ABD’nin Ukrayna’nın toprak bütünlüğünün korunmasına ilişkin bu vurguları, RF’nin Kırım’ı ilhakı sonrasında Karadeniz’deki varlığını pekiştirerek yeni Avrupa’nın inşasını durdurmasından kaynaklanmıştır.

Ukrayna’da 2019’da işbaşına gelen Zelenski yönetiminin de NATO ve AB üyeliğini hedefleyen politikası, yeni Avrupa’yı ‘oluşturmaya çalışan’ Washington tarafından desteklenmiştir. Nitekim 2 Temmuz 2021 tarihli Güvenlik İşbirliği Antlaşması ile ABD “olası Rus saldırılarına karşı karasularını, toprak bütünlüğünü, sınırlarını koruması” için Ukrayna’ya olan desteğini sürdürmüştür.^{lxxxi} Bu süreçte RF’yi açıkça “tehdit” olarak nitelendiren, ancak NATO’nun RF’ye “tehdit oluşturmadığını” öne süren İttifak, Karadeniz bölgesinde karada, denizde ve havada “ileri mevcudiyeti”ni pekiştirmiştir.^{lxxxii} Ayrıca, ABD ve AB arasında Atlantik ötesi ortaklık da pekiştirilmiş; “demokratik, barışçıl ve güvenli dünyanın inşası için” Birlik’in ve Washington’un birlikte hareket ettiği belirtilmiştir. Tam, özgür, barış halinde yeni Avrupa’nın inşası hedefiyle örtüşen bu dünya vizyonları çerçevesinde ABD ve AB, bir kez daha “Rusya’ya karşı” ortak bir politika izlediklerini vurgulamışlardır.^{lxxxiii} Bu çerçevede ABD ile AB arasında Rusya’ya ilişkin Yüksek Düzeyli Diyalog başlatılmış; Birlik’in Washington’un tutumuyla örtüşen politikası Almanya-ABD ortak demecinde de belirtilmiştir. Bu noktada, gerek Birlik’in ‘tek ses’ olmasında, gerekse AB ülkelerinin Rus doğalgazına olan bağımlılığının azaltılıp RF’ye karşı ortak hareket etmesi açısından önemli olan enerji güvenliği konusu gündeme gelmiş; Kuzey Akım 2 boru hattı başta olmak üzere Moskova’nın “enerjiyi bir silah olarak kullanmaması” gerektiği ifade edilmiştir.^{lxxxiv}

Ağustos 2021’e gelindiğinde Kiev yönetimi, Washington’un ve Brüksel’in yeni Avrupa’yı Ukrayna’yı kapsayacak şekilde inşa etme hedefiyle uyumlu dış politikasını sürdürmüştür. Öyle ki, Ukrayna Dışişleri Bakanı Kuleba ülkesinin “eski Sovyet alanı değil; Avrupa’nın bir parçası olduğunu” vurgulamıştır.^{lxxxv} Kiev’in bu vurgusu, 23 Ağustos 2021’de gerçekleştirilen Kırım Platformu Zirvesi’nde de yinelenmiştir. AB, NATO, G7 ülkeleri ile Gürcistan’ın ve Moldova’nın da katıldığı söz konusu Zirve’de Zelenski, “Kırım’ın Ukrayna ile birlikte Avrupa’nın parçası olması

için siyasi, hukuki ve diplomatik araçları kullanacaklarını” ifade etmiştir.^{lxxvi} Ayrıca, yayınlanan Ortak Deklarasyon’da BM Şartı ve Helsinki Nihai Senedi’nin yanı sıra “Yeni bir Avrupa için Paris Şartı’nın rehberliğinde”, “uluslararası alanda tanınmış sınırları, karasuları dahil Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne, egemenliğine ve bağımsızlığına olan bağlılık” yinelenmiştir.^{lxxvii} Ardından Biden-Zelenski görüşmesinde, “tam, özgür, demokratik ve barış halinde bir Avrupa’nın” ABD-Ukrayna “stratejik ortaklığının temeli olduğu” belirtilmiş;^{lxxviii} böylece, RF’nin dışında bırakıldığı yeni Avrupa’nın inşası hedefi bir kez daha vurgulanmıştır. Bu hedef çerçevesinde Washington ve Kiev ayrıca, “Avrupa enerji güvenliği açısından tehdit olarak nitelendirdikleri Kuzey Akım 2 boru hattına karşı olduklarını”^{lxxix} ifade etmişlerdir. AB ülkelerinin Rus doğalgazına olan bağımlılıklarının sona erdirilerek, Birlik’in ‘tek sesli’ olması ve ABD’yle ‘birlikte hareket etmesi gerekliliği’ vurgusu, RF’yi hedef alan yeni Avrupa’nın inşası politikasının bir başka göstergesi olmuştur.

Avrupa-Atlantik güçlerinin yeni Avrupa’nın inşasına ‘kaldığı yerden’ devam etmeye dönük bu adımları Moskova’nın tepkisini çekmiştir. Zira Karadeniz, RF’nin “yaşamsal güvenlik çıkarının” bulunduğu bir bölgedir (Wade, 2015, s. 18). NATO’nun ve AB’nin genişleme, ortaklık politikaları ile Ukrayna’yı Rus etki alanından uzaklaştırıp Avrupa-Atlantik sistemiyle bütünleştirme stratejileri Ukrayna krizini tetiklemiştir (Mearsheimer, 2014, s. 77). “Meksika’nın veya Kanada’nın Çin veya Rusya ile askeri ittifak oluşturmasını ABD’nin hoş görmeyeceği” gibi RF de Ukrayna’nın NATO üyeliğine itiraz etmiştir (Wade, 2015, s. 18). 2021’e gelindiğinde, Avrupa-Atlantik güçlerinin Ukrayna’yla ilişkilerini geliştirmeleri ve “NATO’nun Karadeniz’de sıkça yaptığı plansız tatbikatlar” RF açısından “harekete geçilmesini” gerektirmiştir (Güller, 2022, s. 35). Bu çerçevede Aralık 2021’de RF, ABD’ye ve NATO’ya bir anlaşma taslağı sunmuştur. Moskova, “NATO’nun genişlemesinin önlenmesini, İttifak’ın Rus sınırlarına saldırı silahlarını konuşlandırmaktan sakınmasını ve İttifak’ın Avrupa’daki askeri kapasitesini ve alt yapısını 1997 tarihinden öncesine çekmesini” teklif etmiştir (Putin, 2022). Talepleri reddedilen Moskova, 24 Şubat 2022’de “temel siyasi hedefi Ukrayna’nın tarafsız ülke statüsüne geçmesinin sağlanması olarak açıklanan” “özel askerî harekât”ı başlatmıştır (Güller, 2022, s. 36).

Putin’in, “modern Ukrayna’nın Bolşevik, Komünist Rusya tarafından yaratıldığı”, “tarihi Rus toprağının ayrıldığı” ‘eleştirisi’yle başladığı 21 Şubat 2022 tarihli konuşmasını, “Rusya’nın Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri’nin bağımsızlığını ve egemenliğini tanıdığını” vurgulayarak bitirmesi (Putin, 2022) ve ardından ‘özel askeri harekât’ı başlatması; Ukrayna’nın NATO ve AB üyeliğini, böylece yeni Avrupa’nın inşasını önlemeye yöneliktir. Ukrayna krizinden

Ukrayna Savaşı'na evrilen süreçte RF, "sınırları yeniden çizip" (Allison, 2014, s. 1295) Ukrayna'nın toprak bütünlüğü sorununu ağırlaştırarak, Karadeniz'e genişleyen NATO'nun ve AB'nin etki alanını daraltmayı ve dışında bırakıldığı yeni Avrupa'nın inşasını durdurmaya hedeflemiştir.

Bu çerçevede Avrupa-Atlantik güçleri açısından "sürmekte olan kriz Ukrayna'dan daha fazlasıyla ilgilidir" (Stoltenberg, 2022). Ukrayna Savaşı'nın ve RF'nin politikalarının Avrupa-Atlantik güçlerini "hiç olmadığı kadar birleştirdiği" ve/veya ortak hareket etmelerine yol açtığı iddialarının^{lxxx} aksine, yeni Avrupa'nın inşası hedefinde 1989'dan itibaren halihazırda zaten 'birleşmiş' olan Avrupa-Atlantik güçleri, Ukrayna Savaşı sürecinde de 'yeni Avrupa'nın inşasına kaldığı yerden devam etmek' adına ortaklıklarını pekiştirmişlerdir.

Nitekim 26 Şubat 2022 tarihinde Avrupa Komisyonu, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere, Kanada ve ABD "Rusya'yı uluslararası finans sisteminden ve ekonomilerinden tecrit edecek önlemleri" açıklamışlardır.^{lxxxi} Washington yönetimi, Putin'le birlikte Dışişleri Bakanı ve Savunma Bakanı'nın da aralarında bulunduğu Rus yetkililere yönelik yaptırımlarıyla eşzamanlı olarak, güvenlik ve güvenlik dışındaki alanlarda Ukrayna'ya yaptığı yardımları artırmıştır (Blinken, 2022). Bu süreçte AB de RF'ye yönelik yaptırım politikasını pekiştirmiştir. NATO, G7, ABD, Kanada, Norveç, Güney Kore, Japonya ve Avustralya ile birlikte hareket ettiğini vurgulayan Birlik, Washington yönetimi gibi, RF'ye yönelik yaptırımlarla eşzamanlı olarak Ukrayna'ya yardım politikasını yürütmüştür. ABD, Ukrayna Demokrasi Savunma Ödünç Verme-Kiralama Yasasıyla RF'nin "Ukrayna'ya saldırısından etkilenen Doğu Avrupa ülkelerine" "savunma gereçleri" sağlarken^{lxxxii}; AB, "tarihinde ilk kez saldırıya uğramış bir ülkeye silah alımını ve dağıtımını finanse edeceğini" açıklamıştır.^{lxxxiii} AB Komisyonu Başkanı Ursula Von der Leyen, "Savaş'ın ilk gününden itibaren Avrupa'nın silahlarla, fonlarla, göçmenlere yönelik konukseverliğiyle ve dünyanın şimdiye dek gördüğü en sert yaptırımlarla Ukrayna'nın tarafında olduğunu" vurgulamıştır (Leyen, 2022). Bu süreçte ayrıca, 'Avrupa-Atlantik birlikteliğinin sürekliliği adına' çeşitli adımlar atılmıştır. Nitekim ABD tarafından AB'nin 'tek sesliliğini' engelleyen bir proje olarak görülen Kuzey Akım 2 askıya alındığı gibi, Birlik ülkelerinin Rus doğalgazına olan bağımlılığını azaltmak için AB, "ABD, Norveç, Cezayir gibi güvenilir tedarikçilere yönelmiş"; "doğalgaz boru hattından LNG'ye geçiş" hızlanmıştır (Leyen, 2022).

1989'dan itibaren var olan yeni Avrupa'nın inşasına yönelik Avrupa-Atlantik birlikteliği, AB'nin 21 Mart 2022 tarihli Stratejik Pusulası'nda da vurgulanmıştır. Öyle ki, "Savaş'ın Avrupa'ya geri dönmesi" ile gerçekleşen "büyük jeopolitik kaymalar"ın Birlik'in "çıkarlarını savunması

açısından” bir meydan okuma olduğunu belirten AB, “ortak tehditler ve meydan okumalara karşı” NATO ve ABD gibi ortaklarıyla birlikte hareket edeceğini duyurmuştur. Ayrıca, “Avrupa güvenlik düzenini savunma taahhütü” ile “sivil ve askeri Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası misyonlarını ve operasyonlarını güçlendireceği” vurgusuyla AB, ‘ekonomik bir oluşum olmanın ötesine geçtiğini’ belirtmiştir. AB’nin “komşu bölgelerindeki varlığını, etkisini ve görünürlüğünü artırmak zorunda olduğunu” duyurması^{lxxxiv} da İttifak’ın doğu topraklarında ‘ileri mevcudiyetini pekiştiren’ NATO’yla uyumlu politikasının göstergesi olmuştur. Dolayısıyla, “RF’nin etki alanı oluşturma çabası”na itiraz eden, “karşılık verme” adına (Stoltenberg, 2022) Doğu Avrupa’dan Karadeniz’e ‘varlığını’ artıran AB ve NATO, ‘yeni Avrupa’nın inşasını tamamlama’yı hedeflemişlerdir. Bu çerçevede, Ukrayna Savaşı Avrupa-Atlantik güçleri tarafından “Avrupa’nın geleceğine ilişkin bir savaş” olarak nitelendirilmiş; “Putin’in başarılı olamayacağı ve Avrupa’nın galip geleceği” ilan edilmiştir (Leyen, 2022).

AB Komisyonu Başkanı Leyen’in RF’yi dışarıda bırakan yeni Avrupa hedefiyle uyumlu bu açıklamasının ardından, 30 Eylül 2022 tarihinde Putin Donetsk, Lugansk, Herson ve Zaporijya’da düzenlenen referandumlar sonrasında BM Şartı’nın “kendi kaderini tayin hakkı”nı vurgulayarak RF’nin bu bölgeleri ilhak ettiğini açıklamıştır.^{lxxxv} Referandumları ve RF’nin ilhakını “yasa dışı” olarak nitelendiren ve “kesin olarak reddeden” Avrupa-Atlantik güçleri ise, RF’ye karşı “kısıtlayıcı önlemleri güçlendireceklerini” ve “Ukrayna’ya ekonomik, askeri, sosyal ve mali destek sağlamayı sürdüreceklerini” belirtmişlerdir.^{lxxxvi} RF Azak Denizi’ni çevreleyen söz konusu bölgeleri ilhak ederek Avrupa-Atlantik etki alanını daha da daraltmış; yeni Avrupa’nın inşasını tekrardan durdurmuştur.

Sonuç

1989’da ABD’nin çağrısıyla başlayan, 1990’a gelindiğinde NATO tarafından benimsenen ve SSCB’nin de imza attığı AGİK’in Paris Şartı’nda da vurgulanan ‘yeni Avrupa’yı oluşturma çabası’; Soğuk Savaş sonrasında NATO ve AB genişlemeleri ile hız kazanmıştır. ABD, NATO ve AB tarafından yürütülen tam, özgür ve barış halinde bir kıtanın oluşturulması, başka bir deyişle yeni Avrupa’nın inşası süreci RF’yi hedef almıştır. SSCB’nin yokluğunda, ABD liderliğinde Avrupa-Atlantik ortaklığının devamını sağlamak adına RF ‘adı konulmamış bir tehdit’ olarak belirlenmiştir. Nitekim NATO ve AB, RF’yi dışarıda bırakarak RF sınırlarına doğru genişleme

sürecine girmiş; Rus etki alanına karşı Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e Avrupa-Atlantik etki alanının oluşturulması hedeflenmiştir.

Kıtanın doğusunda RF'nin sınırındaki en büyük ülke olan Ukrayna, Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e Moskova'nın kendi etki alanını oluşturmasını önlemeyi hedefleyen Avrupa-Atlantik güçleri tarafından önemli bir ülke olarak görülmüştür. Bu çerçevede Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme süreci hız kazanmıştır. Ukrayna'yı Avrupa-Atlantik etki alanına dahil etmek adına ABD, Kiev yönetimiyle ilişkilerini stratejik ortaklığa taşıırken; NATO, üyelik kapısını açık bırakmış, AB de Doğu Ortaklığı politikasıyla bu ülkeyi kendi etki alanına dahil etmiştir. Doğu Avrupa'yı kendi 'yaşamsal çıkar alanı' olarak nitelendiren ve bu çerçevede Avrupa-Atlantik güçlerinin Ukrayna'yı kapsayan bütünleşme politikalarına karşı çıkarak Rus çıkarlarının 'dikkate alındığı', dolayısıyla 'söz hakkı'nın bulunduğu daha büyük bir Avrupa'nın inşasını hedefleyen RF ise, NATO'nun Bükreş Zirve kararının ve AB'nin Doğu Ortaklığı politikasının ardından bölgeye ilişkin kendi bütünleşme projesi olan Avrasya Birliği'ni geliştirmiştir.

2010'a gelindiğinde Yanukoviç yönetiminin, RF'nin Sivastopol Üssü'nü kullanımını 2042'ye kadar uzatan ve böylece İttifak'ın genişleme politikasında yer alan Ukrayna'nın olası NATO üyeliğini daha da öteleyen ve İttifak'la ilişkilerini işbirliği ile sınırlayan politikasıyla yeni Avrupa'nın inşası ertelemiştir. Kiev yönetimin Kasım 2013'e gelindiğinde AB ile Ortaklık Antlaşması'nı imzalamaktan vazgeçerek yeni Avrupa'nın inşasını bir kez daha ertelemesi; Yanukoviç'in Washington'un ve Brüksel'in desteğiyle azledilmesine neden olan süreci başlatmıştır. Yanukoviç'in azledilmesi sonrasında RF, dışında bırakıldığı tam, özgür, barış halinde yeni Avrupa'nın inşasını engelleyecek politikalar izlemiştir.

2014'ten bu yana Avrupa-Atlantik güçleri RF'nin Ukrayna politikalarına, Ağustos 2008 Gürcistan Savaşı sonrasında Moskova'nın Güney Osetya'yı ve Abhazya'yı tanıma kararına gösterdikleri tepkiden çok daha sert tepki göstermektedirler. Washington'un ve Brüksel'in bu tutumlarında; RF'nin Ukrayna politikası ile yeni Avrupa'nın inşasını durdurması rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrasında SSCB'nin ardından Çekoslovakya'nın ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla, Kosova'nın bağımsızlığıyla Avrupa sınırları değişmiştir. Öte yandan, Avrupa-Atlantik güçleri tarafından tanınmasa da, Doğu Avrupa'da ilk kez 2014'te RF'nin lehine sınır değişikliğinin olması; Washington'un ve Brüksel'in bölgedeki Rus etkisini engellemeye dönük Avrupa hedefi açısından sorun olmuştur. 2022'ye gelindiğinde devam eden Ukrayna Savaşı sürecinde RF'nin 'sınır değişikliği'ni, Azak Denizi'ni çevreleyecek şekilde genişletmesi; Avrupa-Atlantik etki alanını

daha da sınırlamıştır. Bu çerçevede 2014'ten itibaren RF, Avrupa-Atlantik güçleri tarafından açıkça bir "tehdit" ve "meydan okuyucu" olarak nitelendirilmektedir. Yeni Avrupa'yı inşa etme hedefinde 1989'dan itibaren halihazırda zaten 'birleşmiş' olan ve ortak hareket eden Avrupa-Atlantik güçleri, Ukrayna krizinden Ukrayna Savaşı'na evrilen süreçte 'yeni Avrupa'nın inşasına kaldığı yerden devam etmek' ve RF'ye 'geri adım attırmak' adına ortaklıklarını pekiştirerek RF'ye yaptırım, Ukrayna'ya ise yardım içeren tutumlarını sürdürmüşlerdir. Geline nokta, yaptırımlar karşısında geri adım atmayan RF, Karadeniz'de Avrupa-Atlantik etki alanını sınırlayarak dışında bıraktığı yeni Avrupa'nın inşasını durdurmuştur.

ORCID ID

Burçin CANAR

<https://orcid.org/0000-0002-9491-4799>

Declaration of Conflicting Interests

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

- A strategic compass for security and defence-for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security (21 Mart 2022). Erişim: 03 Mayıs 2022, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>.
- Address by president of the Russian Federation (18 Mart 2014). Erişim: 13 Nisan 2018, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>.
- Address by the president of the Russian Federation. (21 Şubat 2022). Erişim: 28 Şubat 2022, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>.
- A national security strategy for a new century. (1997). Erişim: 1 Şubat 2005, <http://www.fas.org/man/docs/strategy97.htm>.
- A secure Europe in a better world. (2003). Erişim: 7 Kasım 2011, www.consilium.europa.eu/78367.pdf.
- Adomeit, H. (2012). Putin's 'Eurasian Union': Russia's integration project and policies on post-Soviet space. Erişim <https://www.academia.edu/2485281/>.
- Altı Soruda ABD'nin RF'ye Yaptırımları (2017). Erişim: 23 Ağustos 2018, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40727892>.
- Asmus, R. D. (2006). Next steps in forging a Euroatlantic strategy for the wider Black Sea. Ronald D. Asmus (Der.), içinde, Next steps in forging a Euroatlantic strategy for the wider Black Sea (s.15-33). Washington: the German Marshall Fund of the United States.
- Bilener, T. (2004). Ulus-Devlet olma sürecinde Ukrayna. Erhan Büyükkakıncı (Der.), içinde, Değişen dünyada Rusya ve Ukrayna (s. 311-341). Ankara: Phoenix.
- Blinken, A. J. (2022). Imposing sanctions on president Putin and three other senior Russian officials. Erişim: <https://www.state.gov/imposing-sanctions-on-president-putin-and-three-other-senior-russian-officials/>.
- Blocker, J. (1997). Yeltsin calls for 'Greater Europe' without divisions. Erişim: <http://www.rferl.org/articleprintview/1086973.html>.
- Bögün, H. (2022). Ukrayna ve emperyalist matruşka. Mehmet Ali Güller (Der.), içinde, Ukrayna: tarih yapan savaş (s. 7-23). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Brussels summit declaration. (11-12 Temmuz 2018). Erişim: 13 Temmuz 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm.
- Brussels summit communiqué. (14 Haziran 2021). Erişim: 15 Haziran 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.
- Brzezinski, Z. (1998). Ukraine's critical role in the post-Soviet space. Lubomyr A Hajda (Der.), içinde, Ukraine in the world (s. 3-8). New York: Harvard University Press.
- Bucharest summit declaration. (2008). Erişim: http://www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html.
- Budapest memorandums on security assurances. (1994). Erişim: <http://www.crf.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums/>.
- Bush, G. (1989). A Europe whole and free: remarks to the citizens in Mainz. Erişim: <https://usa.usembassy.de/etexts/ga6-890531.htm>.
- Canar, B. (2012). Soğuk savaş sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz politikası. SBF Dergisi, 67(1), 49-80.

- Canar, B. (2013). Soğuk savaş sonrasında Karadeniz. Ankara: Phoenix.
- Charter of Paris for a new Europe (1990). Erişim <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf>.
- Charter on a distinctive partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine (1997). Erişim http://www.nato.int/cps/in/natohq/official_texts_25457.htm.
- Clover, C. (2012). Clinton vows to thwart new Soviet Union. Erişim <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/a5b15b14-3fcf-11e2-9f71-00144feabdc0.html>.
- Christie, E. (2015). Kırım ilhakından sonraki yaptırımlar işe Yaradı mı?. Erişim: <https://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions.htm>.
- Cohen, S. F. (2015). Why cold war again?. Erişim <https://www.thenation.com/article/archive/why-cold-war-again-2/>.
- Conditions for membership. Erişim https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership_en.
- Country profiles. Erişim https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_en.
- Crimea declaration: statement by secretary Pompeo. (24 Temmuz 2018). Erişim <https://ua.usembassy.gov/crimea-declaration-statement-by-secretary-pompeo/>.
- Crimea Is Ukraine. (27 Şubat 2019). Erişim <https://www.state.gov/secretary/remarks/2019/02/289749.htm>.
- Declaration to complement the charter on a distinctive partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine as signed on 9 July 1997 (2009). Erişim http://www.nato.int/cps/pl/natohq/official_texts_57045.htm.
- Declaration on a transformed North Atlantic Alliance issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council ("The London Declaration"), London, 6 July 1990. Erişim http://www.cvce.eu/obj/the_london_declaration_on_a_transformed_north_atlantic_alliance_6_july_1990-en9c5fa86b-12a0-4f59-ad90-e69503ef6036.html.
- Defending American security from Kremlin aggression act of 2019. Erişim <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/482/text>.
- Eastern partnership. (2008). Erişim: 18 Eylül 2011, http://eeas.europa.eu/eastern/docs/com08_823_en.pdf.
- Enlargement and Article 10. Erişim: 14 Temmuz 2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm.
- Erhan, Ç. ve Arat, T. (2001). AT'yle ilişkiler. Baskın Oran (Der.), içinde, Türk dış politikası Cilt II (s. 83-101). İstanbul: İletişim Yayınları.
- EU sanctions against Russia over Ukraine crisis. (2018). Erişim: 23 Mart 2018, <https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis.htm>.
- EU solidarity with Ukraine. (2022). Erişim: 26 Şubat 2022, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine_en.
- EU-Ukraine summit. (12-13 Temmuz 2017). Erişim: 14 Temmuz 2017, <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/07/12-13/>.
- EU-US Summit 2021-statement: towards a renewed Transatlantic partnership. Erişim: 05 Ağustos 2021, [Consilium.europa.eu/media/50758/eu-us-summit-joint-statement-15-june-final-final.pdf](https://www.consilium.europa.eu/media/50758/eu-us-summit-joint-statement-15-june-final-final.pdf).

- European Council statements and remarks. (2022). Erişim: 30 Eylül 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/30/statement-by-the-members-of-the-european-council/>.
- Fiott, D. ve Lindstrom, G. (2021). Strategic compass: new bearings for EU security and defence?. Erişim: iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_171_0.pdf.
- Foreign policy concept of the Russian Federation (30 Kasım 2016). Erişim: 08 Ağustos 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248.
- Gallina, N. (2009). Ukraine knocking at the door? The EU-Ukraine relationship after the orange revolution. Andrej N Lushnycky ve Maykola Riabchuk (Der.), içinde, Ukraine on in meandering path between East and West (s. 41-62). Bern: Peter Lang.
- Garnett, S. (1998). U.S.-Ukrainian relations: past, present, and future. Lubomyr A Hajda (Der.), içinde, Ukraine in the world (s. 103-124). New York: Harvard University Press.
- Güller, M. A. (2022). Rusya'nın NATO kuşatmasını Ukrayna'dan yarma harekâtı. Mehmet Ali Güller (Der.), içinde, Ukrayna: tarih yapan savaş (s. 25-42). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Haukkala, H. (2015). From cooperative to contested Europe? The Conflict in Ukraine as a culmination of a long-term crisis in EU-Russia relations. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(1), 25-40.
- Hill, W. H. (2018). No place for Russia: European security institutions since 1989. New York: Columbia University Press.
- Interim national security strategic guidance. (2021). Erişim: 05 Ağustos 2021, [whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf](https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf).
- Joint declaration of the Eastern partnership summit. (Riga, 21-22 Mayıs 2015). Erişim: 22 Mayıs 2015, www.consilium.europa.eu/en/joint-declaration-eastern-partnership/riga220515/final.pdf.
- Joint declaration of the Prague Eastern partnership summit. (07 Mayıs 2009). Erişim: 08 Kasım 2011, <http://www.consilium.europa.eu>.
- Joint declaration of the international Crimea platform participants. (2021). Erişim: 24 Ağustos 2021, <https://crimea-platform.org/en/samit/deklaraciya>.
- Joint statement on further restrictive economic measures (26 Şubat 2022). Erişim: 28 Şubat 2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/02/26/joint-statement-on-further-restrictive-economic-measures/>.
- Joint statement of the United States and Germany on support for Ukraine, European energy security, and our climate goals. (2021). Erişim: 05 Ağustos 2021, <https://www.state.gov/joint-statement-of-the-united-states-and-germany-on-support-for-ukraine-european-energy-security-and-our-climate-goals/>.
- Joint statement on the U.S.-Ukraine strategic partnership. (1 Eylül 2021). Erişim: 02 Eylül 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/01/joint-statement-on-the-u-s-ukraine-strategic-partnership/>.
- Karan, C. (2022). Donbass'ın sekiz yıllık savaşı. Mehmet Ali Güller (Der.), içinde, Ukrayna: tarih yapan savaş (s. 43-63). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.

- Kerry, J. (2014). Congratulating Georgia, Moldova, and Ukraine on the signing of agreements with the European Union. Erişim <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/06/228518.htm>.
- Krastev, I. ve Leonard, M. (2014). The new European disorder. Erişim https://ecfr.eu/publication/the_new_european_disorder322/.
- Krauthammer, C. (2004). Why only in Ukraine?. Erişim <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2004/12/03/why-only-in-ukraine/a172f244-64af-4123-a3a5-d7b680eb2744/>.
- Larrabee, S. F. (1998). Ukraine's place in European and Regional security. Lubomyr A Hajda (Der.), içinde, Ukraine in the world (s. 249-270). New York: Harvard University Press.
- Larrabee, S. F. (2004). The Russian Factor in Western Strategy Toward the Black Sea Region. Ronald D. Asmus (Der.), içinde, Next steps in forging a Euroatlantic strategy for the wider Black Sea (s.147-156). Washington: the German Marshall Fund of the United States.
- Leyen, U. V. (2022). State of the Union address by president von der Leyen. Erişim https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ru/SPEECH_22_5493.
- Linden-Retek, P. ve Brewer, E. (2014). Why Crimea is not Kosovo, and why it matters. Erişim <http://www.opendemocracy.net/od-russia/paul-linden-retek-evan-brewer/Crimea>.
- Maass, A. S. (2019). From Vilnius to the Kerch strait: wide-ranging security risks of the Ukraine crisis. *European Politics and Society*, 20(5), 609-623.
- Madrid summit declaration. (29 Haziran 2022). Erişim: 03 Temmuz 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.
- Malek, M. (2009). The "Western Dimension" of the foreign and security policy of Ukraine since 2005 with special consideration of the "Russian Factor". Juliane B Dilger (Der.), içinde, Ukraine on its way to Europe: Interim results of the Orange Revolution (s. 233-251). Frankfurt: Peter Lang.
- McMahon, R. (2014). Ukraine in crisis. Erişim <http://www.cfr.org/ukraine/ukraine-crisis/p32540>.
- Mearsheimer, J. J. (2010). Why is Europe Peaceful Today?. *European Political Science*, 9(3), 387-397.
- Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis is the West's Fault. *Foreign Affairs*, 93(5), 77-89.
- Medvedev D. speech at meeting with German political, parliamentary and civic leaders. (5 Haziran 2008). Erişim: 08 Ağustos 2017, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/320>.
- Member countries. Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm.
- Mitchell, A. W. (2018). Commemoration of the 85th anniversary of the holodomor in Ukraine 1932-1933. Erişim <https://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2018/287447.htm>.
- Morelli, V. L. (2017). Ukraine: current issues and U.S. policy. Erişim <https://www.fa.org/sgp/crs/row/RL33460.pdf>.
- National security strategy of the United States. (2006). Erişim <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nssall.html>.
- National security strategy of the United States. (2015). Erişim https://obamawhitehouse.archive.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf.
- National security strategy of the United States. (2017). Erişim <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2017/>.
- NATO's enhanced forward presence. (2017). Erişim https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_05/1705-factsheet-efp.pdf.

- NATO, EU should treat Ukraine as “part of the West”-Kuleba. Erişim <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3291085-nato-eu-should-ukraine-as-part-of-the-west-kuleba.html>.
- NATO's support to Ukraine. (2016). Erişim https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-nato-ukraine-support-eng.pdf.
- Nauert, H. (2018). Crimea is Ukraine. Erişim <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/03/279266.htm>.
- Newton, J. M. (2013). Gorbachev, Mitterand, and the emergence of the post-cold war order in Europe. *Europe-Asia Studies*, 65 (2), 290-320.
- Nitoiu, C. (2016). Toward conflict or cooperation? The Ukraine crisis and EU-Russia relations. *Southeast European and Black Sea Studies*, 375-390. <http://dx.doi.org/10.1080/14683857.2016.1193305>.
- Nuland, V. (2013). A pivotal moment for the Eastern partnership: outlook for Ukraine, Moldova, Georgia, Belarus, Armenia and Azerbaijan. Erişim <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2013/nov/217576.htm>.
- Nuland, V. (2014). Ukraine: confronting internal challenges and external threats. Erişim <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2014/apr/224574.htm>.
- Özdal, H. (2015). İç-bölgesel-küresel dinamikler bağlamında Ukrayna krizi. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11(42), 69-102.
- Palladino, R. (2019). Transatlantic Community Imposes Sanctions on Russia. Erişim <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2019/03/290382>.
- Paul, A. (2014). After Vilnius: The future of EU-Ukraine relations. *Turkish Policy Quarterly*, 12(4), 55-64.
- Popescu, N. (2011). The EU and South Caucasus: learning lessons from Moldova and Ukraine. Erişim <http://www.policy.hu/npopescu/ipf%20info/IPF%20%20caucasu.pdf>.
- Prague summit declaration issued by the heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague (2002). Erişim <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>.
- President of Ukraine opened the inaugural summit of the Crimea Platform. (23 Ağustos 2021). Erişim <https://www.president.gov.ua/en/news/prezident-ukrayini-vidkriv-inavguracijnij-samit-krimskoyi-pl-70269>.
- Presidential speeches: George H. W. Bush presidency March 6, 1991: Address before a joint session of congress on the end of the Gulf War. Erişim <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-6-1991-address-joint-session-congress-end-gulf-war>.
- Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the NATO-Ukraine Commission. Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_160789.htm.
- Press point with NATO Secretary General Jens Stoltenberg. (2022). Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_207788.htm.
- Putin, V. (2007). 50 Years of the European integration and Russia. Erişim en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24094.
- Putin, V. (2011). A new integration project for Eurasia: The future in the making. Erişim <http://www.russianmission.eu/en/news/article/2011/10/3.htm>.
- Relations with Russia. (2017). Erişim http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm.
- Relations with Ukraine (2017). Erişim http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

- Remarks by Russian President Yeltsin. (1997). Erişim <http://www.nato.int/docu/speech/1997/s970527e.htm>.
- Sakwa, R. (2015). The death of Europe? Continental fates after Ukraine. *International Affairs*, 91(3), 553-579.
- Sauer, T. (2017). The origins of the Ukraine crisis and the need for collective security between Russia and the West. *Global Policy*, 8(1), 82-91.
- Sestanovich, S. (2014). How the West Has Won. *Foreign Affairs*, (November/December), 171-175.
- Shared vision, common action: a stronger Europe, a Global strategy for the European Union's foreign and security Policy. (2016). Erişim <http://www.is.europa.eu/publications/detail/article/a-global-strategy-for-the-european-union-foreign-and-security-policy.pdf>.
- Siddi, M. (2016). German foreign policy towards Russia in the aftermath of the Ukraine crisis: A new ostpolitik?. *Europe-Asia Studies*, 68(4), 665-677.
- Signing of treaties on accession of Donetsk and Lugansk people's republics and Zaporozhye and Kherson regions to Russia. (2022). Erişim <http://en.kremlin.ru/events/president/news/69465>.
- Solchanyk, R. (2001). *Ukraine and Russia: the post-Soviet transition*. New York: Rowman&Littlefield Publishers.
- Somin, İ. (2014). Why the Kosovo "precedent" does not justify Russia's annexation of Crimea. Erişim <http://www.washingtonpost.com/news/volokh-conspiracy/wp/2014/03/24>.
- Sönmezoğlu, F., Arıboğan, Ü., Ayman, G. ve Dedeoğlu, B. (2005). *Uluslararası ilişkiler sözlüğü*. 4. Baskı, İstanbul: DER Yayınları.
- Stability and democracy for Ukraine act (STAND for Ukraine act), H. R. 5094, 114th Congress. (2016). Erişim <https://www.congress.gov/bill/114-congress/house-bill/5094/text>.
- Stability and democracy for Ukraine act (STAND for Ukraine act), H.R. 830, 115th Congress. (2017). Erişim www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/830/text.
- Statement from President Biden. (2022). Erişim <https://ru.usembassy.gov/statement-from-president-biden-on-russias-attempts-to-annex-ukrainian-territory/>.
- Stoltenberg, J. (2022). Remarks: "Hand in hand: Transatlantic and European Security". Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192204.htm?selectedLocale=en.
- Strategic concept for the defence and security of the members of the North Atlantic Treaty Organisation, adopted by heads of State and Government in Lisbon. (2010). Erişim www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf.
- Svarin, D. (2016). The construction of 'geopolitical spaces' in Russian foreign policy discourse before and after the Ukraine crisis. *Journal of Eurasian Studies*, 7, 129-140.
- Tellal, E. (2001). SSCB'yle ilişkiler. *Baskın Oran (Der.)*, içinde, Türk dış politikası Cilt II (s. 158-166). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tellal, E. (2010). Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun dış politikası. *SBF Dergisi*, 65(3), 189-236.
- The Ukraine crisis and NATO-Russia relations. (2014). Erişim <https://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Ukraine-crisis-NATO-Russia-relations/EN/index.htm>.
- Thomas, L. (2014). Vladimir Putin's dream of a greater Europe. Erişim http://www.theindependentbd.com/index.php?view=article&catid=169%3Aop_ed&id.

- Treaty on friendship, cooperation, and partnership between Ukraine and the Russian Federation. Lubomyr A Hajda (Der.), içinde, *Ukraine in the world* (s. 319-329). New York: Harvard University Press.
- Trenin, D. (2014). *The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry*. Erişim <http://carnegie.ru/2014/07/09/ukraine-crisis-and-resumption-of-great-power-rivalry>.
- Trone, J. (1996). *The Stimson doctrine of non-recognition of territorial conquest*. Erişim <http://www.austlii.edu.au/journals/UQLawJL/1996/9.pdf>.
- Turan, G. (2004). *Bağımsız Ukrayna'nın dış politika seçenekleri*. Erhan Büyükakıncı (Der.), içinde, *Değişen dünyada Rusya ve Ukrayna* (s. 365-400). Ankara: Phoenix.
- Ukraine democracy defense lend-lease act. (9 Mayıs 2022). Erişim: 27 Mayıs 2022, <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/3522/text>.
- Ukraine and the EU. (2018). Erişim: 23 Mart 2018, https://eea.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/1937_en.
- Ukraine freedom support act of 2014, S. 2828, 113th congress. (2014). Erişim www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828.
- Ukraine support act, H.R. 4278, 113th congress. (2014). Erişim www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/4278/text.
- United States-Ukraine charter on strategic partnership. (2008). Erişim: 16 Ağustos 2017, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/or/113366.htm>.
- U.S. department of State diplomacy in action. (2018). *Ukraine and Russia Sanctions*. Erişim <https://www.state.gov/e/eb/tfs/spi/ukrainerussia/>.
- U.S. relations with Russia. (2016). Erişim: 23 Mart 2018, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3183.htm>.
- U.S. security cooperation with Ukraine. (2 Temmuz 2021). Erişim: 05 Ağustos 2021, <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-ukraine/>.
- Uzgel, İ. (2001). *ABD ve NATO'yla ilişkiler*. Baskın Oran (Der.), içinde, *Türk dış politikası Cilt II* (s. 243-325). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wade, R. H. (2015). *Rethinking the Ukraine crisis*. *Economic and Political Weekly*, 50(9), 18-20.
- Wales summit declaration. (2014). Erişim: 09 Eylül 2014, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/294441/wales-summit-declaration.pdf.
- Warsaw summit communique issued by the heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw. (2016). Erişim: 10 Temmuz 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.
- Welt, C. (2020). *Ukraine: background, conflict with Russia, and U.S. policy*. Erişim https://www.everycrsreport.com/files/20200429_R45008_e3102e65e35cca059be6ffecbe255f6174a8f006.pdf.
- Wilson, A. (2014). *Ukraine crisis what it means for the West*. New Haven and London: Yale University Press.
- Wolff, A. T. (2015). *The future of NATO enlargement after the Ukraine crisis*. *International Affairs*, 91(5), 1103-1121.
- 2022 NATO summit. Erişim <https://www.nato.int/cps/en/na>

ⁱ Komisyon toplantılarının gerçekleştirildiği Brüksel, AB'nin genel merkezidir. Brüksel aynı zamanda NATO'nun da merkezidir (Sönmezoğlu vd., 2005, s. 66, 431). Bu çalışmada Brüksel, hem AB'yi hem de NATO'yu ifade etmek için kullanılmıştır.

ⁱⁱ Rusçada "Ukraina" kelimesi "sınır ülkesi", "uç ülke" anlamına gelir (Bilener, 2004, s. 311).

ⁱⁱⁱ Budapest memorandums on security assurances. (1994). Erişim: <http://www.crf.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums/>.

^{iv} Treaty on friendship, cooperation, and partnership between Ukraine and the Russian Federation. Lubomyr A Hajda (Der.), içinde, Ukraine in the world (s. 319-329). New York: Harvard University Press.

^v Gürcistan, Ukrayna, (Özbekistan), Azerbaycan, Moldova. 1997'de Avrupa Konseyi'nin Strazburg Zirvesi'nde kurulan GUAM, 1999'da NATO Zirvesi'nde, Özbekistan'ın katılımıyla GUUAM'a dönüşmüştür. 2005'te Özbekistan'ın ayrılmasıyla tekrar GUAM olarak anılmaya başlanan oluşum, Mayıs 2006'dan itibaren Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü-GUAM olarak adlandırılmaktadır (Solchanyk, 2001, s. 106; Organization for Democracy and Economic Development-GUAM. Erişim 27 Temmuz 2022, <https://guam-organization.org/en/about-the-organization-for-democracy-and-economic-development-guam>).

^{vi} The Ukraine crisis and NATO-Russia relations. (2014). Erişim <https://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Ukraine-crisis-NATO-Russia-relations/EN/index.htm>.

^{vii} Wales summit declaration. (2014). Erişim 09 Eylül 2014, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/294441/wales-summit-declaration.pdf.

^{viii} National security strategy of the United States. (2017). Erişim <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2017/>.

^{ix} Madrid summit declaration. (29 Haziran 2022). Erişim: 03 Temmuz 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.

^x A national security strategy for a new century. (1997). Erişim: 1 Şubat 2005, <http://www.fas.org/man/docs/strategy97.htm>.

^{xi} National security strategy of the United States. (2006). Erişim <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nssall.html>; National security strategy of the United States. (2015). Erişim: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf.

^{xii} National security strategy of the United States. (2017).

^{xiii} Prague summit declaration issued by the heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague (2002). Erişim <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>.

^{xiv} Strategic concept for the defence and security of the members of the North Atlantic Treaty Organisation, adopted by heads of State and Government in Lisbon. (2010). Erişim www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf.

^{xv} A secure Europe in a better world. (2003). Erişim: 7 Kasım 2011, www.consilium.europa.eu/78367.pdf.

^{xvi} Joint declaration of the Eastern partnership summit. (Riga, 21-22 Mayıs 2015). Erişim: 22 Mayıs 2015, www.consilium.europa.eu/en/joint-declaration-eastern-partnership/riga220515/final.pdf. "Tam, özgür bir Avrupa'nın inşası" hedefi Avrupa-Atlantik sisteminin Karadeniz stratejisinin de bir parçasıdır (Canar, 2013).

- ^{xvii} Declaration on a transformed North Atlantic Alliance issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council ("The London Declaration"), London, 6 July 1990. Erişim http://www.cvce.eu/obj/the_london_declaration_on_a_transformed_north_atlantic_alliance_6_july_1990-en9c5fa86b-12a0-4f59-ad90-e69503ef6036.html.
- ^{xviii} Enlargement and Article 10. Erişim: 14 Temmuz 2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm.
- ^{xix} Member countries. Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm.
- ^{xx} Country profiles. Erişim https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_en.
- ^{xxi} 2022 NATO summit. Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_196144.htm.
- ^{xxii} Presidential Speeches: George H. W. Bush Presidency. (March 6, 1991). Address before a joint session of congress on the end of the Gulf War. Erişim <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-6-1991-address-joint-session-congress-end-gulf-war>.
- ^{xxiii} Conditions for membership. Erişim https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership_en.
- ^{xxiv} Address by the president of the Russian Federation. (21 Şubat 2022). Erişim: 28 Şubat 2022, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>.
- ^{xxv} Joint declaration of the Prague Eastern partnership summit. (07 Mayıs 2009). Erişim: 08 Kasım 2011, <http://www.consilium.europa.eu>.
- ^{xxvi} National security strategy of the United States. (2017).
- ^{xxvii} U.S. department of State diplomacy in action. (2018). Ukraine and Russia Sanctions. Erişim <https://www.state.gov/e/eb/tfs/spi/ukrainerrussia/>.
- ^{xxviii} BiO, NATO'ya katılmak isteyen eski Sovyet ülkelerine "üyelik kapısının aralandığı" bir işbirliği programıdır (Sönmezoğlu vd., 2005, s. 120-122).
- ^{xxix} Charter on a distinctive partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine (1997). Erişim http://www.nato.int/cps/in/natohq/official_texts_25457.htm.
- ^{xxx} Relations with Ukraine (2017). Erişim http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.
- ^{xxxi} Bucharest summit declaration. (2008). Erişim: http://www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html.
- ^{xxxii} Eastern partnership. (2008). Erişim: 18 Eylül 2011, http://eeas.europa.eu/eastern/docs/com08_823_en.pdf.
- ^{xxxiii} Joint declaration of the Prague Eastern partnership summit. (07 Mayıs 2009). Erişim: 08 Kasım 2011, <http://www.consilium.europa.eu>.
- ^{xxxiv} United States-Ukraine charter on strategic partnership. (2008). Erişim: 16 Ağustos 2017, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/or/113366.htm>.
- ^{xxxv} Declaration to complement the charter on a distinctive partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine as signed on 9 July 1997 (2009). Erişim http://www.nato.int/cps/pl/natohq/official_texts_57045.htm.
- ^{xxxvi} Charter of Paris for a new Europe (1990). Erişim <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf>.
- ^{xxxvii} Remarks by Russian President Yeltsin. (1997). Erişim <http://www.nato.int/docu/speech/1997/s970527e.htm>.

- ^{xxxviii} Foreign policy concept of the Russian Federation (30 Kasım 2016). Erişim: 08 Ağustos 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248.
- ^{xxxix} Medvedev D. speech at meeting with German political, parliamentary and civic leaders. (5 Haziaran 2008). Erişim: 08 Apustos 2017, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/320>.
- ^{xl} Relations with Ukraine (2017). Erişim http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.
- ^{xli} Batı Ukrayna yüzyıllarca Avusturya'nın hakimiyetinde kalmış; kendini Avrupalı sayan, Katolik nüfusun yoğun olarak yaşadığı temelde tarımla uğraşan bir bölgedir. Doğu Ukrayna ise yüzyıllarca Rus yönetiminde kalan; Rus kökenli, Ortodoks inanca sahip nüfusun yoğun olarak yaşadığı, ağır sanayi ile uğraşan bir bölgedir. (Bilener, 2004, s. 333). Ukrayna'nın bölgeleri arasındaki bu bölünmüşlüğüün siyasi bir yansıması da olmuş; ülkenin batısı temelde Avrupa-Atlantik yanlısıyken; doğusu, yüzünü RF'ye dönmüştür (Özdal, 2015, s. 76).
- ^{xlii} National security strategy of the United States. (2017).
- ^{xliii} Wales summit declaration. (2014). Erişim 09 Eylül 2014, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/282828/wales-summit-declaration.pdf; Warsaw summit communique issued by the heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw. (2016). Erişim: 10 Temmuz 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.
- ^{xliv} Shared vision, common action: a stronger Europe, a Global strategy for the European Union's foreign and security Policy. (2016). Erişim <http://www.is.europa.eu/publications/detail/article/a-global-strategy-for-the-european-union-foreign-and-security-policy.pdf>.
- ^{xlv} Ukraine support act, H.R. 4278, 113th congress. (2014). Erişim www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/4278/text.
- ^{xlvi} Ukraine freedom support act of 2014, S. 2828, 113th congress. (2014). Erişim www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828.
- ^{xlvii} Stability and democracy for Ukraine act (STAND for Ukraine act), H. R. 5094, 114th Congress. (2016). Erişim <https://www.congress.gov/bill/114-congress/house-bill/5094/text>.
- ^{xlviii} Stimson Doktrini "1931'de Japonya'nın Çin topraklarını fethine, ABD'nin ve Milletler Cemiyeti'nin verdiği bir yanıtı" (Trone, 1996). Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Stimson'un adıyla Uluslararası İlişkiler literatürüne giren bu doktrin, "kuvvete başvuruyla ve uluslararası hukuk kurallarının çiğnenmesi sonucunda kurulan devletlerin tanınmaması çerçevesinde" geliştirilmiştir (Sönmezoğlu vd., 2005, s. 600).
- ^{xlix} Stability and democracy for Ukraine act (STAND for Ukraine act), H.R. 830, 115th Congress. (2017). Erişim www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/830/text.
- ⁱ Wales summit declaration. (2014); Warsaw summit communique (2016).
- ⁱⁱ Shared vision, common action. (2016).
- ⁱⁱⁱ Address by president of the Russian Federation (18 Mart 2014). Erişim: 13 Nisan 2018, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>.
- ⁱⁱⁱⁱ U.S. relations with Russia. (2016). Erişim: 23 Mart 2018, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3183.htm>.
- ^{liv} EU Sanctions Against Russia over Ukraine Crisis (12/03/2018). <https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis.htm>. Erişim: 23.03.2018.

- ^{lv} Relations with Russia (2017). http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm. Erişim: 06.07.2017.
- ^{lvi} U.S Relations with Russia (2016).
- ^{lvii} Altı Soruda ABD'nin RF'ye Yaptırımları (2017). <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40727892>. Erişim: 23.03.2018.
- ^{lviii} EU sanctions against Russia over Ukraine crisis. (2018). Erişim: 23 Mart 2018, <https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis.htm>.
- ^{lix} Wales summit declaration. (2014).
- ^{lx} Shared vision, common action. (2016).
- ^{lxi} Warsaw summit communique. (2016).
- ^{lxii} NATO's support to Ukraine. (2016). Erişim: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-nato-ukraine-support-eng.pdf.
- ^{lxiii} EU-Ukraine summit. (12-13 Temmuz 2017). Erişim: 14 Temmuz 2017, <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/07/12-13/>.
- ^{lxiv} Ukraine and the EU. (2018). Erişim: 23 Mart 2018, https://eea.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/1937_en.
- ^{lxv} Wales summit declaration. (2014).
- ^{lxvi} Brussels summit declaration. (11-12 Temmuz 2018). Erişim: 13 Temmuz 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm.
- ^{lxvii} Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the NATO-Ukraine Commission. Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_160789.htm.
- ^{lxviii} Crimea declaration: statement by secretary Pompeo. (24 Temmuz 2018). Erişim <https://ua.usembassy.gov/crimea-declaration-statement-by-secretary-pompeo/>; Crimea Is Ukraine. (27 Şubat 2019). Erişim <https://www.state.gov/secretary/remarks/2019/02/289749.htm>.
- ^{lxix} Defending American security from Kremlin aggression act of 2019. Erişim <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/482/text>.
- ^{lxx} Interim national security strategic guidance. (2021). Erişim: 05 Ağustos 2021, [whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf](https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf).
- ^{lxxi} U.S. security cooperation with Ukraine. (2 Temmuz 2021). Erişim: 05 Ağustos 2021, <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-ukraine/>.
- ^{lxxii} Brussels summit communiqué. (14 Haziran 2021). Erişim: 15 Haziran 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.
- ^{lxxiii} EU-US Summit 2021-statement: towards a renewed Transatlantic partnership. Erişim: 05 Ağustos 2021, [Consilium.europa.eu/media/50758/eu-us-summit-joint-statement-15-june-final-final.pdf](https://www.consilium.europa.eu/media/50758/eu-us-summit-joint-statement-15-june-final-final.pdf).
- ^{lxxiv} Joint statement of the United States and Germany on support for Ukraine, European energy security, and our climate goals. (2021). Erişim: 05 Ağustos 2021, <https://www.state.gov/joint-statement-of-the-united-states-and-germany-on-support-for-ukraine-european-energy-security-and-our-climate-goals/>.

^{lxxv} NATO, EU should treat Ukraine as “part of the West”-Kuleba. Erişim <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3291085-nato-eu-should-ukraine-as-part-of-the-west-kuleba.html>.

^{lxxvi} President of Ukraine opened the inaugural summit of the Crimea Platform. (23 Ağustos 2021). Erişim <https://www.president.gov.ua/en/news/prezident-ukrayini-vidkriv-inavguracijnij-samit-krimskoyi-pl-70269>.

^{lxxvii} Joint declaration of the international Crimea platform participants. (2021). Erişim: 24 Ağustos 2021, <https://crimea-platform.org/en/samit/deklaraciya>.

^{lxxviii} Joint statement on the U.S.-Ukraine strategic partnership. (1 Eylül 2021). Erişim: 02 Eylül 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/01/joint-statement-on-the-u-s-ukraine-strategic-partnership/>.

^{lxxix} Joint statement on the U.S.-Ukraine strategic partnership. (2021).

^{lxxx} A strategic compass for security and defence-for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security (21 Mart 2022). Erişim: 03 Mayıs 2022, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>; Madrid summit declaration. (29 Haziran 2022). Erişim: 03 Temmuz 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.

^{lxxxi} Joint statement on further restrictive economic measures (26 Şubat 2022). Erişim: 28 Şubat 2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/02/26/joint-statement-on-further-restrictive-economic-measures/>.

^{lxxxii} Ukraine democracy defense lend-lease act. (9 Mayıs 2022). Erişim: 27 Mayıs 2022, <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/3522/text>.

^{lxxxiii} EU solidarity with Ukraine. (2022). Erişim: 26 Şubat 2022, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine_en.

^{lxxxiv} A strategic compass. (2022).

^{lxxxv} Signing of treaties on accession of Donetsk and Lugansk people's republics and Zaporozhye and Kherson regions to Russia. (2022). Erişim <http://en.kremlin.ru/events/president/news/69465>.

^{lxxxvi} Statement from President Biden. (2022). Erişim <https://ru.usembassy.gov/statement-from-president-biden-on-russias-attempts-to-annex-ukrainian-territory/>; Press point with NATO Secretary General Jens Stoltenberg. (2022). Erişim https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_207788.htm; European Council statements and remarks. (2022). Erişim: 30 Eylül 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/30/statement-by-the-members-of-the-european-council/>.